

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

**BAKALÁŘSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM
2013–2016**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Renata Capová

**Nácviky sociálně komunikačních dovedností u dětí s poruchou
autistického spektra**

Praha 2016

Vedoucí bakalářské: PhDr. Josef Novotný Csc.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR FULL-TIME STUDIES

2013-2016

BACHELOR THESIS

Renata Capová

**Practicing social communication skills with kids with Autistic
Spectrum Disorder**

Prague 2016

The Bachelor Thesis Work Supervisor: PhDr. Josef Novotný CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů. Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne.....

Renata Capová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat svému vedoucímu bakalářské práce panu PhDr. Josefu Novotnému, CSc. za konzultace a rady jak zpracovat svou bakalářskou práci.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá nácviky sociálně komunikačních dovedností u dětí s poruchou autistického spektra. V teoretické části se zabývá diagnostickou triádou, poruchy autistického spektra, motivací, sociálními dovednostmi, komunikačními dovednostmi a sociálně komunikačními dovednostmi. Praktická část se formou kazuistiky zaměřuje na tři chlapce s poruchou autistického spektra. Cílem bakalářské práce je ukázat, jak jsou nácviky sociálně komunikačních dovedností důležité pro děti s poruchou autistického spektra k zapojení do každodenních činností.

Klíčová slova

Diagnostická triáda, komunikační dovednosti, motivace, nácviky sociálně komunikačních dovedností, poruchy autistického spektra, sociální dovednosti, vývoj dítěte s poruchou autistického spektra.

Annotation

Bachelor thesis deals with practicing social communication skills with kids with Autistic Spectrum Disorder. The theoretical part deals with diagnostic triad of kids with Autistic Spectrum Disorder, development of kids with the Autistic Spectrum Disorder, motivation, social skills, communication skills and social communication skills. The practical part is a case report from focusing on three boys with Autistic Spectrum Disorder. The aim of the Bachelor thesis is to ensure show how important it is to practice social communication skills with kids with Autistic Spectrum Disorder, thus involving them in to do daily activities.

Keywords

Autistic Spectrum Disorder, communication skills, development of kids with Autistic Spectrum Disorder, diagnostic triad, motivation, practicing social communication skills, social skills.

OBSAH

ÚVOD	9
1 DIAGNOSTICKÁ TRIÁDA PORUCH AUTISTICKÉHO SPEKTRA	10
1.1 Sociální interakce	10
1.2 Komunikace	10
1.3 Představitivost	11
2 PORUCHY AUTISTICKÉHO SPEKTRA	13
2.1 Dětský autismus	13
2.2 Atypický autismus	14
2.3 Aspergerův syndrom	14
2.4 Rettův syndrom	15
2.5 Dětská dezintegrační porucha	15
2.6 Jiné pervazivní vývojové poruchy	15
2.7 Hyperaktivní porucha sdružená s mentální retardací a stereotypními pohyby	16
3 VÝVOJ DÍTĚTE S PORUCHOU AUTISTICKÉHO SPEKTRA	17
3.1 Narození dítěte a jeho první rok (0-12 měsíců)	17
3.2 Batolecí věk (12-30 měsíců)	18
3.3 Předškolní věk (3-6 let)	18
3.4 Mladší školní věk (6-11 let)	19
3.5 Puberta, dospívání	19
4 MOTIVACE U DĚTÍ S PORUCHOU AUTISTICKÉHO SPEKTRA	20
4.1 Odměny	20
5 SOCIÁLNÍ DOVEDNOSTI	22
5.1 Metody nácviku sociálních dovedností	23
5.1.1 Metoda Modelování chování a usnadňování generalizace	23
5.1.2 Metody uplatňující pozorování a přehrávání	25
5.1.3 Metoda přirozeného učení.....	26
6 KOMUNIKAČNÍ DOVEDNOSTI	28
6.1 Verbální komunikace	29
6.2 Neverbální komunikace	29
7 SOCIÁLNĚ KOMUNIKAČNÍ DOVEDNOSTI	30
7.1 Skupinový nácvik sociálně komunikačních dovedností	30
8 NÁCVIKY SOCIÁLNĚ KOMUNIKAČNÍCH DOVEDNOSTÍ	32
8.1 Metody výzkumu	32
8.2 Cíl výzkumu	32
8.3 Místo výzkumu	32
8.4 Průběh individuálních nácviků v Centru Terapie Autismu	33

8.5 Průběh skupinových nácviků v Centru Terapie Autismu	34
9 KAZUISTIKY	36
9.1 Kazuistika č. 1	36
9.2 Kazuistika č. 2	37
9.3 Kazuistika č. 3	38
10 ROZHOVORY S MAMINKAMI DĚTÍ S PORUCHOU AUTISTICKÉHO SPEKTRA	40
10.1 Rozhovor s maminkou Lukáše	40
10.2 Rozhovor s maminkou Vítka	41
10.3 Rozhovor s maminkou Kryštofa	43
11 VYHODNOCENÍ KAZUISTIK A ROZHOVORŮ.....	45
11.1 Vyhodnocení kazuistiky Lukáše a rozhovoru maminky Lukáše	45
11.2 Vyhodnocení kazuistiky Vítka a rozhovoru maminky Vítka	46
11.3 Vyhodnocení kazuistiky Kryštofa a rozhovoru maminky Kryštofa	47
ZÁVĚR	49
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	51

ÚVOD

Svět autismu je mi otevřen od mých čtrnácti let, kdy mému tehdy tříletému bráškovvi Robíkovi diagnostikovali Dětský autismus. Život se mně i mojí rodině úplně změnil. Od té chvíle byla a je všechna naše každodenní činnost zaměřena a plánovaná podle potřeb brášky. Strmitá cesta Robíkova života nás zavedla do Centra Terapie Autismu. V Centru Terapie Autismu jsme se seznámili s mnoha odborníky na poruchy autistického spektra a s rodinami, které mají dítě s poruchou autistického spektra.

Do Centra Terapie Autismu jsem začala chodit začátkem roku 2013. Nejprve jsem se účastnila pobytu pro rodiče a děti s poruchou autistického spektra, jako dobrovolnice na místo asistentky k dítěti s poruchou autistického spektra. Dva roky jsem docházela do Centra Terapie Autismu na skupinové nácviky sociálně komunikačních dovedností pro děti s poruchou autistického spektra jako dobrovolník. Průběh skupinových sociálně komunikačních nácviků pro děti s poruchou autistického spektra jsem natáčela a fotila. Po každém nácviku jsem pro děti vyráběla prožitkové deníky. Na jaře 2015 jsem v Centru Terapii Autismu nastoupila na pozici asistentka k dětem s poruchou autistického spektra. Asistenci jsem vykonávala v průběhu individuálních a skupinových nácviků sociálně komunikačních dovedností a na příměstských a pobytových táborech. Nyní docházím do Centra Terapie Autismu nepravidelně.

Z nasbíraných informací a zkušeností jsem se rozhodla napsat svoji bakalářkou práci na téma: Nácviky sociálně komunikačních dovedností u dětí s poruchou autistického spektra.

Teoretická část bakalářské práce je rozdělena do sedmi kapitol. První kapitola se zaměřuje na diagnostickou triádou poruch autistického spektra. Zde jsou uvedeny odlišnosti u dětí s poruchou autistického spektra v oblasti sociální interakce, komunikace a představitost. Druhá kapitola se zabývá klasifikací poruch autistického spektra. Třetí kapitola se zaměřuje na vývoj dítěte s poruchou autistického spektra. Ve čtvrté kapitole je rozepsaná motivace u dětí s poruchou autistického spektra. Pátá a šestá kapitola se zaměřuje na sociální dovednosti a komunikační dovednosti. Poslední kapitola se zabývá sociálními komunikačními dovednostmi.

V praktické části jsem provedla kvalitativní šetření v Centru Terapii Autismu. Kvalitativní šetření bylo provedeno formou pozorování, obsahové analýzy dokumentu a rozhovorů s maminkami dětí s poruchou autistického spektra. Zaměřila jsem se na děti s poruchou autistického spektra ve věku 3-11 let. V praktické části jsou popsány tři kazuistiky chlapců s poruchou autistického spektra, které docházejí do Centra Terapie Autismu na nácviky sociálně komunikačních dovedností. Na konci praktické části je uvedeno vyhodnocení kazuistik a rozhovorů s maminkami dětí s poruchou autistického spektra.

Cílem mé bakalářské práce je ukázat, jak jsou nácviky sociálně komunikačních dovedností pro děti s poruchou autistického spektra důležité pro zapojení do každodenních situací.

1 DIAGNOSTICKÁ TRIÁDA PORUCH AUTISTICKÉHO SPEKTRA

Poruchy autistického spektra narušují mentální vývoj dítěte v různých oblastech. Každé dítě s poruchou autistického spektra má jiné projevy a chování. Diagnostika se provádí na základě celkového chování. Nikdy se neprovádí na základě jednoho nebo dvou projevů.

Diagnostickou triádu tvoří:

- sociální interakce,
- komunikace,
- představitost.¹

1.1 Sociální interakce

Děti s poruchou autistického spektra neumí navazovat sociální kontakty přiměřené svému věku. Vyhýbají se očnímu kontaktu. Mají problém porozumět výrazu obličeje a zareagovat na něj. Upřednostňují samotu a nejeví zájem o lidi kolem sebe, ale může se stát, že se na určitou osobu upnou.²

Děti s poruchou autistického spektra chtějí porozumět sociálnímu světu prostřednictvím vztahu příčina – následek. Tato metoda porozumění je velice náročná. Můžeme se domnívat, že nám děti s poruchou autistického spektra umí přečíst naši náladu a chápou náš záměr, ale oni nám nerozumějí a potom vznikají obtížné problémy v komunikaci. Někdy si tohoto problému nejsme vědomi, protože nevěnujeme patřičnou pozornost tomuto aspektu komunikace. Myslíme si, že rozumí všemu, co si myslíme a očekáváme, a to je překážka v našem porozumění s dětmi s poruchou autistického spektra.³

1.2 Komunikace

Poruchy autistického spektra jsou hlavně poruchou komunikace. Nastává opožděný vývoj řeči nebo si děti s poruchou autistického spektra nikdy neosvojí řeč tak, aby

¹THOROVÁ, Kateřina. *Poruchy autistického spektra: včasná diagnóza branou k účinné pomoci: [informační příručka]*. 2. vyd. Praha: APLA, 2008. ISBN 978-80-254-6339-0.

²RICHMAN, Shira. *Výchova dětí s autismem: aplikovaná behaviorální analýza*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-424-3.

³BEYER, Jannik a Lone GAMMELTOFT. *Autismus a hra: příprava herních aktivit pro děti s autismem*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-157-3.

mohla sloužit ke komunikačním účelům. Děti neumí komunikovat očním pohledem a ukazovat na předměty, které jsou pro ně zajímavé. Nevyžívají gesta. Když něco chtějí, využijí ruku dospělého pro podání nebo ukázání. Děti si žvatlají nesrozumitelnou řeč a to povětšinou pro sebe.⁴

Některé děti s poruchou autistického spektra si nevytvoří aktivní mluvenou řeč. Způsobeno to může být špatným pochopením funkce a možností komunikace. Jedna z příčin špatného vývoje řeči může být specifická vývojová porucha typu dysfázie. Pak jsou děti s poruchou autistického spektra, u kterých se vytvoří řeč i funkční slovní zásoba. Tyto děti chápou gramatická pravidla, ale mají problémy s dialogem.⁵

„Lidé s autismem mají se sdílením svých zkušeností problémy po celý život a je pro ně velmi obtížné sladit své emocionální zážitky s jinými lidmi. Zdravé děti obvykle zvládnou tento typ dialogu již v prvním roce života, to znamená mnohem dříve, než začnou mluvit.“⁶

1.3 Představivost

Narušená představivost znamená i narušení rozvoje nápodoby. Děti mají narušenou schopnost imitace a nerozvíjí se u nich hra. Vyhledávají činnosti pro mladší děti. Vykonnávají stereotypní činnosti. Mají problémy s využitím volného času. Tráví volný čas tak, že se rády točí okolo své osy, stereotypně třepetají rukama, točí s předměty nebo předměty rády staví do řad. Děti nejeví zájem o běžné hračky ani o pohádky.⁷

Mnoho dětí s poruchou autistického spektra má nízkou vývojovou úroveň hry a je potřeba, aby hra byla této úrovni přizpůsobena. Zapotřebí je, aby hra byla zajímavá a děti ji byly schopné hrát. Je potřeba věnovat pozornost speciálním přístupům. Speciálním přístupem může být vizualizace, napodobování, střídání. Postup při hře by měl být konkrétní a specifický.⁸

„Děti s autismem mají po celý život velký problém formovat si jasnou koncepci flexibilních scénářů a musí pokaždé znova řešit stejné situace, i když se objevují opakovaně.“⁹

Většina dětí s poruchou autistického spektra má přesnou představu, co je např.: kino. Když děti požádáme, aby kino popsaly, začnou rychle mluvit. Jdeme si nejdřív koupit

⁴THOROVÁ, Kateřina. *Poruchy autistického spektra: dětský autismus, atypický autismus, Aspergerův syndrom, dezintegrační porucha*. 2. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0215-8.

⁵BEYER, Jannik a Lone GAMMELTOFT. *Autismus a hra: příprava herních aktivit pro děti s autismem*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-157-3.

⁶Tamtéž, str. 26.

⁷THOROVÁ, Kateřina. *Poruchy autistického spektra: dětský autismus, atypický autismus, Aspergerův syndrom, dezintegrační porucha*. 2. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0215-8.

⁸BEYER, Jannik a Lone GAMMELTOFT. *Autismus a hra: příprava herních aktivit pro děti s autismem*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-157-3.

⁹Tamtéž, str. 30.

vstupenky, potom popcorn a pití, pak jdeme na záchod a nakonec usedneme do sálu. Jakákoliv nečekaná změna např.: došel popcorn, může pro děti s poruchou autistického spektra narušit jejich známý nepružný scénář.¹⁰

¹⁰BEYER, Jannik a Lone GAMMELTOFT. *Autismus a hra: příprava herních aktivit pro děti s autismem*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-157-3.

2 PORUCHY AUTISTICKÉHO SPEKTRA

Poruchy autistického spektra řadíme mezi neurovývojové onemocnění na neurobiologickém podkladě, řadí se k poruchám dětského mentálního vývoje a je trvalé. Děti s touto poruchou mají postižení intelektu různého rozsahu. Děti s poruchou autistického spektra vnímají informace z okolí jinak než lidé bez poruchy. Chápu svět jako logický a realistický.

Poruchy autistického spektra dělíme na:

- Dětský autismus,
- Atypický autismus,
- Aspergerův syndrom,
- Rettův syndrom,
- Dětská dezintegrační porucha,
- Jiné pervazivní vývojové poruchy,
- Hyperaktivní porucha sdružená s mentální retardací a stereotypními pohyby.¹¹

2.1 Dětský autismus

U dětského autismu je symptomatika velice různorodá a narušeny jsou různé oblasti vývoje v rozdílné míře. Děti s touto poruchou mají problémy v oblasti verbální i neverbální komunikace. Narušená je schopnost představitosti i porucha sociální interakce. Těžká forma autismu je tzv. nízko funkční autismus a pojí se s neschopností slovního vyjádření, vysoce stereotypními projevy, těžkými poruchami chování a mentální retardací. Lehčí forma autismu je tzv. vysocefunkční autismus a pojí se s poruchami řeči, lehkou mentální retardací, poruchou aktivity a pozornosti a mírně problémovým chováním.¹²

„Porucha se diagnostikuje bez ohledu na přítomnost či nepřítomnost jakékoli jiné přidružené poruchy. Specifický projev deficitů charakteristických pro autismus se mění s věkem dítěte. Syndrom lze diagnostikovat v každé věkové skupině.“¹³

Dětský autismus se projevuje u dětí okolo třetího roku. Děti mají problémy s emočním, komunikačním a sociálním chováním. Nedokážou vyhodnotit sociálně-emoční situace a reagovat na emoce jiných lidí. Mají problémy s užíváním řeči a nápodobou hry. U dětí se objevují každodenní rutinní chování a na rutině lpí.

¹¹BAZALOVÁ, Barbora. *Dítě s mentálním postižením a podpora jeho vývoje*. 1. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0693-4.

¹²ČADILOVÁ, Věra, Hynek JŮN a Kateřina THOROVÁ. *Agrese u lidí s mentální retardací a s autismem*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-319-2.

¹³THOROVÁ, Kateřina. *Poruchy autistického spektra: dětský autismus, atypický autismus, Aspergerův syndrom, dezintegrační porucha*. 2. vyd. Praha: Portál, 2012, str. 177. ISBN 978-80-262-0215-8.

Vykonávají speciální rituály. Děti jeví zájem např. o jízdni řady vlaků, trasa metra, mapy. Špatně reagují na změnu v průběhu běžné činnosti nebo na změnu uspořádání věcí v jejich okolí. Může se u nich objevit fobie, poruchy spánku, poruchy příjmu potravy, agrese a sebepoškození.¹⁴

2.2 Atypický autismus

„Atypický autismus je velmi heterogenní diagnostická jednotka, která tvoří součást autistického spektra. Dítě splňuje jen částečně diagnostická kritéria daná pro dětský autismus.“¹⁵

U dětí nalezneme sociální, emociální a behaviorální symptomy, které se shodují s potížemi, které mají děti s autismem. Atypický autismus je termínem pro část osob, na které by se spíše hodil diagnostický termín autistické rysy či sklony. Atypický autismus se projevuje u dětí až po třetím roce. Děti mají problémy s navazováním vztahů s vrstevníky. Jsou neobvykle přecitlivělé na specifické vnější podmínky. U dětí jsou méně narušeny sociální dovednosti.¹⁶

2.3 Aspergerův syndrom

Aspergerův syndrom někdy bývá nazýván jako projev sociální dyslexie. Někdy je obtížné určit, jestli se jedná o Aspergerův syndrom nebo o sociální neobratnost s vyhraněnými zájmy. Děti s Aspergerovým syndromem mají intelekt v pásmu normy. Mohou se jevit okolí jako zvláštní, introvertní, sví. Mohou, ale nemusí mít opožděný vývoj řeči. Jejich řeč je poněkud abnormní. Děti se učí mluvit z paměti, recitují básničky, dlouhé texty z knih nebo úryvky z pohádek. Jejich řeč je mechanická, šroubovitá a formální řeči kopírují výrazy dospělých. Mívají problémy v oblasti pragmatické na užívání řeči, které neodpovídá sociálnímu kontextu dané situace. Říkají nesouvislé věty a reakce nebo zájem posluchačů je nezajímá. Tyto děti lpí na přesném vyjadřování nebo dodržování určitých verbálních rituálů. Mají problém zapojit se do kolektivu už v mateřské školce a zde se zjistí, že mají nějaký problém. Mají také problém chápat pravidla společenského chování, která jsou jiným dětem automaticky srozumitelná.¹⁷

¹⁴ČADILOVÁ, Věra, Hynek JŮN a Kateřina THOROVÁ. *Agrese u lidí s mentální retardací a s autismem*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-319-2.

¹⁵THOROVÁ, Kateřina. *Poruchy autistického spektra: dětský autismus, atypický autismus, Aspergerův syndrom, dezintegrační porucha*. 2. vyd. Praha: Portál, 2012, str. 182. ISBN 978-80-262-0215-8.

¹⁶Tamtéž.

¹⁷Tamtéž.

Děti s Aspergerovým syndromem trpí motorickou neobratností, fyzickými problémy a silnou přecitlivostí na smyslové podněty.¹⁸

2.4 Rettův syndrom

„Rettův syndrom je geneticky podmíněné neurodegenerativní onemocnění, které postihuje téměř výhradně ženy, ale které se může vzácně vyskytnout i u mužů. Jde o pervazivní vývojovou poruchu spojenou s těžkým progresivním neurologickým postižením.“¹⁹

První měsíce je vývoj v normě. V období 6-18 osmnácti měsíců se zpomaluje růst hlavičky a děti jsou extrémně klidné. U dětí se zhoršuje oční kontakt, nesedí, nechodí a opožděje se řečový vývoj. V období 1-4 let se zhoršuje i neverbální komunikace. Děti ztrácí dovednosti, které se již naučily. Prudce se u nich střídají nálady a zhoršuje se i schopnost chůze. V tomto období mohou mít děti podobné projevy jako děti s autismem. Ve čtyřech letech až do školního věku se symptomy stabilizují, ale může se objevit epilepsie. Během školního věku dochází k zhoršení motorických funkcí.²⁰

2.5 Dětská dezintegrační porucha

Do dvou let probíhá normální vývoj a z neznámé příčiny nastane regres v doposud nabytých schopnostech. U dětí může být špatná kontrola močení a stolice. Děti neumí navazovat kontakt s vrstevníky a mají opožděnou řeč. Nevládnou udržet konverzaci a napodobit hru. Děti mají stereotypní pohyby, zájmy a opakující se vzorce chování.²¹

2.6 Jiné pervazivní vývojové poruchy

„Jiná pervazivní vývojová porucha (F84.8) je kategorie, která se neužívá v Evropě příliš často. Diagnostická kritéria nejsou přesně definovaná. Jedná se o poněkud vágní a nikterak specifickou sběrnou kategorii.“²²

¹⁸PATRICK, Nancy J. *Rozvíjení sociálních dovedností lidí s poruchami autistického spektra: typy a strategie pro každodenní život*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-867-8.

¹⁹ČERNÁ, Marie. *Česká psychopedie: speciální pedagogika osob s mentálním postižením*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2008, str. 91. ISBN 978-80-246-1565-3.

²⁰ČADILOVÁ, Věra, Hynek JÚN a Kateřina THOROVÁ. *Agrese u lidí s mentální retardací a s autismem*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-319-2.

²¹Tamtéž.

²²THOROVÁ, Kateřina. *Poruchy autistického spektra: dětský autismus, atypický autismus, Aspergerův syndrom, dezintegrační porucha*. 2. vyd. Praha: Portál, 2012, str. 204. ISBN 978-80-262-0215-8.

U dětí bývá narušena komunikace, sociální interakce a hra. Může se objevit těžší forma poruchy aktivity, pozornosti a vývojová dysfázie. Děti mohou mít úzkosti, nepozornost a hyperaktivitu. Mají problémy rozeznat mezi fantazií a realitou.²³

2.7 Hyperaktivní porucha sdružená s mentální retardací a stereotypními pohyby

Děti trpí trvalým motorickým neklidem, který se projevuje běháním, skákáním a dalšími pohyby celého těla. Děti mají problém zůstat sedět a rychle střídají aktivity. Aktivita u nich trvá méně než jednu minutu. Může se projevit i sebepoškozování. Děti s hyperaktivní poruchou sdruženou s mentální retardací a stereotypními pohyby mají IQ nižší než 50.²⁴

²³THOROVÁ, Kateřina. *Poruchy autistického spektra: dětský autismus, atypický autismus, Aspergerův syndrom, dezintegrační porucha*. 2. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0215-8.

²⁴Tamtéž.

3 VÝVOJ DÍTĚTE S PORUCHOU AUTISTICKÉHO SPEKTRA

„Poruchy autistického spektra se řadí mezi poruchy vrozené, nicméně jejich projevy nejsou v čase stabilní, čehož si všiml již Leo Kanner. Aby mohla být stanovena diagnóza, musí být vývojové abnormality u většiny poruch prvních třech letech života, ať už specificky (chování typické pro poruchy autistického spektra), nebo nespecificky (opožděný vývoj řeči). Klinický obraz poruch autistického spektra se s věkem mění. Tento fakt je jedním z faktorů, které komplikují diagnózu.“²⁵

Vývoj dítěte do pěti let je pro diagnózu důležitý. Diagnóza může zachytit i menší variantu poruchy u dítěte, kde teprve vývoj poukazuje na mírné rozdíly vývoje. Diagnóza u dítěte do pěti let se posuzuje retrospektivně a hlavně z anamnézy rodičů. Když se klinický obraz poruchy autistického spektra v průběhu času změní, můžeme diagnostikovat na základě nepřímého posouzení. Každé dítě s poruchou autistického spektra se vyvíjí jinak. První projevy záleží na stupni závažnosti a typu poruchy autistického spektra. Každá porucha autistického spektra má jiný způsob nástupu poruchy.²⁶

3.1 Narození dítěte a jeho první rok (0-12 měsíců)

V dnešní době se v prvním roce dítěte nedá přesně určit, jestli se jedná o poruchu autistického spektra. Zpočátku je nástup poruchy nenápadný a diagnózu můžeme stanovit až později, když je rozvinuto více nápadných symptomů. Někteří rodiče zjistí, že vývoj dítěte je jiný už prvním roce života. První symptomem během prvního roku bývá opožděný motorický vývoj. Občas se stává, že dítě je na neurologii diagnostikován hypotonický syndrom nebo opožděný vývoj. Poruchy pohyblivosti jsou viditelné už čtvrtým a šestým měsícem, někdy už od narození. Odlišnost v pohyblivosti je patrná v oblasti orální motoriky i ve vývoji lezení, stání, sezení a chůze. Dítě vykazuje i jiné odlišnosti od normálního vývoje: odmítá zájem okolí a manipulaci s předměty, nezkoumá hračky a nekládá je do úst, nesleduje dění v místnosti. Dítě nevyhledává mazlení, špatně spí, obtížně se nechá ukonejšit a je dráždivé. Někdy může mít dítě problém přejít na pevnou stravu. Dítě s poruchou autistického spektra ke konci prvního roku méně navazuje oční kontakt a nereaguje na své jméno.²⁷

²⁵THOROVÁ, Kateřina. *Poruchy autistického spektra: dětský autismus, atypický autismus, Aspergerův syndrom, dezintegrační porucha*. 2. vyd. Praha: Portál, 2012, str. 229. ISBN 978-80-262-0215-8.

²⁶Tamtéž.

²⁷Tamtéž.

3.2 Batolecí věk (12-30 měsíců)

U dítěte můžeme vypořádat obtíže se spaním, jídlem, orientací na zrakové podněty. Dítě s poruchou autistického spektra má větší problém imitovat aktivitu s cizím předmětem než jeho vrstevníci. Dítě se povětšinou upne na jeden předmět a ten stále nosí u sebe a odmítá ho opustit. Jedná se o předmět, který není hračka, ale je to kartáček na zuby, sluneční brýle, lahev či klíčky. Hra s hračkami je u dítěte jiná. Místo aby s autíčkem jezdilo, točí s kolečky nebo boří kostky. Při žádné aktivitě dlouho nevydrží, ale je fascinováno předměty, které se točí. Může se u něj objevit i chůze po špičkách, třepot rukou nebo prsty a poskakování. Děti s poruchou autistického spektra nemají rády hluk. Vadí jim hluk vysavače, kuchyňského mixéru, sekačka a štěkot psa. U dítěte se začíná projevovat hyperaktivita a není schopno spolupráce. Je velice plačtivé, trpí záchvaty vzteku a negativismu. Dítě má v mnoha oblastech stejný vývoj jako zdravé dítě, největší obtíže jsou zaznamenány v oblasti motorické. První příznak, kterého si rodiče u dítěte nejčastěji všimnou, jsou problémy v řeči a celkové komunikaci s okolím. U dítěte s poruchou autistického spektra jsou zaznamenány čtyři typy vývoje řeči.

Čtyři typy vývoje řeči:

- 1) Dítě se naučilo používat první slova, ale vývoj ustal, potom následoval regres a přestalo mluvit.
- 2) Dítě začalo mluvit a mluví s menším opožděním.
- 3) U dítěte se řeč nikdy neobjevila.
- 4) U dítěte řeč nastala, ale přestala se vyvíjet.²⁸

3.3 Předškolní věk (3-6 let)

U dítěte s Aspergerovým syndromem nebo s funkčním autismem nevykazuje odlišný vývoj. První odlišné projevy jsou zaznamenány v mateřské školce, kde často pedagog upozorňuje na to, že dítě se odlišuje v projevech od svých vrstevníků. Děti s poruchou autistického spektra můžeme rozdělit na pasivní nebo aktivní. Pasivní dítě si hraje o samotě a jeho projevy nám přijdou zvláštní. Aktivní dítě má zajímavé a ulpívavé zájmy, které přitáhnou pozornost okolí. Dítě má různé projevy, mezi které patří rituály, zvláštní zájmy, agrese, záchvaty vzteku a sebepoškozování. Když si hraje, staví věci do řad nebo třídí věci do určitých skupin. Mezi pátým a šestým rokem dochází u dítěte

²⁸THOROVÁ, Kateřina. *Poruchy autistického spektra: dětský autismus, atypický autismus, Aspergerův syndrom, dezintegrační porucha*. 2. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0215-8.

k zlepšení řeči, lépe zvládá hluk, přestává mít problémy s jídlem, záchvaty paniky a vzteku odeznívají.²⁹

„Děti s poruchou autistického spektra mají potíže se sociální normou a přiměřeným komunikačním stylem. Většina dětí s poruchou autistického spektra bez mentální retardace mezi šestým a sedmým rokem má sociální chování na úrovni dětí tří- až čtyřletých.“³⁰

3.4 Mladší školní věk (6-11 let)

Mladší školní věk můžeme označit jako období zlepšujícího se stavu a ústupu symptomů. V tomto věku je náročnější u dítěte provádět diagnózu. Dítě mluví, chce navazovat kontakt a přátelství a umí poskytnout útěchu. Je důležité věnovat pozornost vývojové anamnéze.³¹

3.5 Puberta, dospívání

Každý mladý člověk s poruchou autistického spektra má průběh puberty a adolescence jiný. U některých přinese puberta zlepšení a to v oblasti sociálních vztahů a problémového chování. Naopak u některých mohou nastat problémy v oblasti poruchy aktivity, agresivita, stereotypní chování a celkové zhoršení sociálního kontaktu. Někteří se dokonce zhorší i v komunikačních a sebeobslužných dovednostech.³²

²⁹THOROVÁ, Kateřina. *Poruchy autistického spektra: dětský autismus, atypický autismus, Aspergerův syndrom, dezintegrační porucha*. 2. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0215-8.

³⁰Tamtéž, str. 242.

³¹Tamtéž.

³²Tamtéž.

4 MOTIVACE U DĚTÍ S PORUCHOU AUTISTICKÉHO SPEKTRA

Pro zdravé děti je komunikace, činnost a zpětná vazba s dětmi nebo dospělými velice motivující k tomu, aby pokračovaly a rozvíjeli se dále. Zdravé děti rády hrají hry a vykonávají aktivity k rozvoji sociálního chování. Samy je požadují a jsou rády, když je druhý člověk pochválí a dá radost najevo. Pro děti s poruchou autistického spektra je komunikace, chápání pravidel společenského chování a uplatňování společenských norem velice obtížné. Řada dětí se kontaktu vyhýbá a jiný vstupují do kontaktu nepřiměřeným způsobem. Pro děti s poruchou autistického spektra, které začínají pracovat na rozvoji sociálních dovedností, je důležitá motivační pobídka. Při každém novém nácviku dovednosti je důležité, aby odměňování probíhalo, aby dítě pochopilo spolupráci a fakty že se mu spolupráce vyplácí. Děti s poruchou autistického spektra neuplatňují sociální dovednosti proto, že by jim přinášely radost či uspokojení, ale proto, že z jejich vykonávání něco získají. Při vlastních nácvicích činností je děti potřeba je odměňovat za malé úspěchy, aby byli, motivované pokračování. Když děti několikrát selžou při nácviku a nemají možnost odměny, vede je to ke ztrátě zájmu o nácvik, jehož odmítnutí může vést až k problémovému chování. Odměny by měly být spojeny s úspěchy dětí při správném provedení činnosti a to okamžitě.³³

4.1 Odměny

Zdravé děti jsou rády odměňovány úsměvem, pohlazením, sladkostí nebo i jejich vlastní činností, kterou rády vykonávají. Odměny mají děti povzbudit a ukázat, že jejich chování je správné. Zdravé děti si rády hrají se svými hračkami a hrají s kamarády hry, při nichž se učí novým dovednostem. Toto však neplatí pro děti s poruchou autistického spektra. Pro tyto děti jsou sociální situace nemotivující. Děti potřebují vytvořit speciální motivační systém, který pomáhá ke spolupráci a motivuje k nácviku dovednostem. Každé dítě má jiný motivační systém. Motivační systém je velice individuální proces. Odměny nemají žádné pravidlo, ale měly by se obnovovat podle zájmu dítěte, aby byly co nejefektivnější při spolupráci s ním. Malé děti mají odměny ve formě sladkostí, oblíbené hračky, bublifuku, puštění pohádky nebo hry na tabletu. Velké děti mají motivační systém tvořen žetony a obrázky, které sbírají jako odměny, a potom nasbíraný počet smění za vybranou odměnu. Motivace využívá metody jako je zpevnování a posilování úspěchu.³⁴

³³ČADILOVÁ, Věra a Zuzana ŽAMPACHOVÁ. *Rozvoj sociálních dovedností u dětí s autismem: (pro děti předškolního věku a pro děti se sníženými rozumovými schopnostmi)*. 1. vyd. Praha: Pasparta, 2013. ISBN 978-80-905576-2-8.

³⁴Tamtéž.

Když děti s poruchou autistického spektra plní úkol je vždy důležité je odměnit a tím je motivujeme k další činnosti. Děti by měly vědět, za co odměnu dostanou a kdy. S dítětem bychom se měli dopředu na odměně domluvit, aby vědělo, jaká ta odměna bude. Časový prostor odměn se snažíme zlepšováním u dětí postupně oddalovat. Při předávání odměny dětem znovu opakujeme, za co odměnu dostává a chválíme je. Když děti chválíme a předáváme odměnu, snažíme se jim dívat do očí a chceme, aby i ony na nás reagovali a vnímaly nás. Odměnu ve formě jídla se snažíme dětem předat přímo do ruky a nedáváme mu je do pusy. Důležité je aby si odměnu děti daly do pusy samy. Jakoukoliv jinou věcnou odměnu nebo piktogram s aktivitou předáme dětem do ruky. Když děti sbírají žetony, dostanou žeton a mohou si ho samy přidělat nebo jim pomůžeme.

Podoba odměn:

- materiální – sladkosti, oblíbené hračky a předměty,
- činností- lechtání, honění, nošení na zádech nebo jakákoliv oblíbená stereotypní činnost,
- sociální – objetí, pohlazení.³⁵

³⁵BAZALOVÁ, Barbora. *Dítě s mentálním postižením a podpora jeho vývoje*. 1. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0693-4.

5 SOCIÁLNÍ DOVEDNOSTI

Sociální dovednosti můžeme nazvat jako schopnosti. Tyto schopnosti používáme ve styku s jinými lidmi. Základem jsou sociální normy, které nám udávají, jaké chování a postoje jsou přijatelné v různých společenských situacích. Sociální dovednosti jsou pro nás důležité při komunikaci. Díky těmto dovednostem můžeme chápat jeden druhého a navzájem si rozumět. Lidé, kteří mají rozvinuté sociální dovednosti, jsou společnostmi přijímáni jako schopní a úspěšní. Naopak lidé, kteří sociální dovednosti neovládají, jsou společnostmi přijímáni jako neschopní. Neschopnost učení se sociálním dovednostem může vést k izolaci, samotě, frustraci a malému sebevědomí. Lidé a děti s poruchou autistického spektra by měli vědět, že jejich neschopnost učení se sociálním dovednostem je způsobeno vrozeným postižením a není způsobeno nedostatkem jejich snahy nebo špatnými výukovými prostředky. Pro naši společnost jsou sociální dovednosti potřebné. Sociální dovednosti zajišťují pořádek, předvídatelnost, společenskou morálku, hodnoty a sociální role. Tyto postoje a chování můžeme považovat ve společnosti za základní jednotky k přežití.³⁶

„Sociální dovednosti mají tři složky:

- 1) *Dovednost správně vnímat.*
- 2) *Dovednost správně chápat.*
- 3) *Dovednost správně sdělovat a reagovat.*³⁷

Děti s poruchou autistického spektra mají v prvním případě problémy s přečtením sociální situace. Je pro ně velice těžké vybrat ze sociální situace správnou informaci, emoci a signál, který během ní proběhl. V druhém případě mají děti s poruchou autistického spektra problém s interpretací získaných informací. Pro situaci mají problém najít vhodné řešení. Třetí složka je velice obtížná. Děti s poruchou autistického spektra mají problém vyjádřit se, a to jak verbálně tak i neverbálně.³⁸

*„U každého jedince a v každé situaci se však může jednat o zcela individuální kombinaci potíží v těchto třech oblastech.“*³⁹

Sociální dovednosti představují naučený typ chování. Učíme si je nejprve v rodině, potom ve škole a nakonec ve společnosti. Učíme se je různými metodami, jako jsou stanovení pravidel chování, modelování a pozorování jiných lidí a nácviky sociálních dovedností. Podpora a posilování upevňují sociální dovednosti. Naopak ignorace a tresty sociální dovednosti oslabují.⁴⁰

³⁶PATRICK, Nancy J. *Rozvíjení sociálních dovedností lidí s poruchami autistického spektra: typy a strategie pro každodenní život*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-867-8.

³⁷MIKOLÁŠ, Přemysl. *Autismus - Aspergerův syndrom: psychologie rozvoje dovedností pro život*. 1. vyd. Ostrava: Montanex, 2014, str. 18. ISBN 978-80-7225-398-2.

³⁸Tamtéž.

³⁹Tamtéž, str. 18.

⁴⁰PATRICK, Nancy J. *Rozvíjení sociálních dovedností lidí s poruchami autistického spektra: typy a strategie pro každodenní život*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-867-8.

Mezi základní sociální chápání pro děti s poruchou autistického spektra patří:

- 1) Použití správného pozdravu při přivítání a na rozloučenou.
- 2) Umět se střídat v činnostech s jinou osobou.
- 3) Umět být trpělivý, zdvořilý, pozorný, vlídný a uctivý.
- 4) Umět naslouchat druhým.
- 5) Naučit se při rozhovoru čekat, než na mě přijde řada.
- 6) Naučit se chválit ostatní.
- 7) Odhadnout, jestli vtip můžu říci nebo ne.
- 8) Zjistit, jestli je dané téma pro posluchače vhodné.
- 9) Respektovat osobní prostor.
- 10) Nepoužívat nevhodné poznámky a nadávky vůči jiným lidem.
- 11) Nepoužívat klení a obscénní gesta.
- 12) Umět zachovat dobré způsoby.⁴¹

Nedostatek sociálních dovedností u dětí s poruchou autistického spektra způsobuje:

- 1) U dětí se zvyšuje míra stresu.
- 2) Může nastat rozvoj úzkosti.
- 3) Nedostatečné používání sociálních dovedností může být psychické poruchy.⁴²

5.1 Metody nácviku sociálních dovedností

Mezi metody nácviku sociálních dovedností řadíme modelování chování a usnadňování generalizace, metody uplatňující pozorování a přehrávání a přirozené učení.⁴³

5.1.1 Metoda Modelování chování a usnadňování generalizace

Mezi modelování chování a usnadňování generalizace řadíme metody modelování, řetězení a generalizace dovedností.⁴⁴

⁴¹PATRICK, Nancy J. *Rozvíjení sociálních dovedností lidí s poruchami autistického spektra: typy a strategie pro každodenní život*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-867-8.

⁴²MIKOLÁŠ, Přemysl. *Autismus - Aspergerův syndrom: psychologie rozvoje dovedností pro život*. 1. vyd. Ostrava: Montanex, 2014. ISBN 978-80-7225-398-2.

⁴³ČADILOVÁ, Věra a Zuzana ŽAMPACHOVÁ. *Rozvoj sociálních dovedností u dětí s autismem: (pro děti předškolního věku a pro děti se sníženými rozumovými schopnostmi)*. 1. vyd. Praha: Pasparta, 2013. ISBN 978-80-905576-2-8.

⁴⁴Tamtéž.

5.1.1.1 Metoda modelování

Pro děti s poruchou autistického spektra je metoda modelování velice vhodná při nábviku sociálních dovedností. Modelováním dovednost vytváříme a zlepšujeme až do konečné podoby. Např. dítě se učí posílat jiné osobě míček. Začínáme tím, že jsme v blízkosti dítěte a míček posíláme po vyznačené trati, která je udělaná tak, aby se míček dokutálel k dítěti. Postupem času oddalujeme vzdálenost. Míček se už nekutálí po připravené trati, ale dítě zvládne míček namířit na osobu, která se s ním míček posílá. Nakonec dítě zvládne střídat se o míček s námi a ze společné hry má radost. Dítě už sedí několik metrů od nás. Při nábviku posílání auta může auto převážet odměnu v podobě sladkosti. Odměnu uložíme do auta, než mu auto pošleme. Tím, že odměnu vložíme do auta, zvyšujeme pravděpodobnost, že dítě pošle aktivně auto zpět. V metodě modelování se děti naučí nové dovednosti po jednotlivých úkonech a dojde tak lépe k dosaženému cíli. Rozdělení určité činnosti pomůže při nábviku i rodičům a lidem pečující o dítě, kteří dostanou přesný návod, jak pracovat s dítětem. Předpokladem je zvýšení úspěšnosti během zvládnutí nábviku.⁴⁵

„Při modelování jednotlivých nábvků nových dovedností můžeme využít několik prvků: délku hry, vzájemnost při hře a kvalitu hry. Důležité tedy je, jak dlouho hra trvá, jestli probíhá nějaká spolupráce mezi dětmi, zde lze vysledovat vzájemnost při hře a zda hra odpovídá možnostem dítěte, jestli je pro něj přiměřená.“⁴⁶

5.1.1.2 Metoda řetězení

Metoda řetězení postupně spojuje a propojuje více jednoduchých dovedností, které můžeme vložit do komplexního chování. Např. když chceme dítě s poruchou autistického spektra naučit hrát společenskou hru s ostatními dětmi, musí se předtím naučit řadu jiných dovedností, jako je sedět u stolu, házet kostkou, počkat až na někoho přijde řada a umět se střídat. Zpočátku začínáme s tím, že dítě naučíme sedět u stolu, a potom s dítětem hraje hru dospělý, aby mu mohl v průběhu hry pomoci a poradit, jak postupovat. Dále se dítě učí házet kostkou a střídat se v průběhu hry. Průběh hry můžeme zkrátit, a to tak, že použijeme menší počet figurek nebo zkrátíme trasu. Důležité je, aby ho hra zaujala. Postupem času se přidávají ostatní důležité dovednosti pro hru a dítě dokáže hrát hru s ostatními dětmi.⁴⁷

⁴⁵ČADILOVÁ, Věra a Zuzana ŽAMPACHOVÁ. *Rozvoj sociálních dovedností u dětí s autismem: (pro děti předškolního věku a pro děti se sníženými rozumovými schopnostmi)*. 1. vyd. Praha: Pasparta, 2013. ISBN 978-80-905576-2-8.

⁴⁶Tamtéž, str. 37.

⁴⁷ČADILOVÁ, Věra a Zuzana ŽAMPACHOVÁ. *Rozvoj sociálních dovedností u dětí s autismem: (pro děti předškolního věku a pro děti se sníženými rozumovými schopnostmi)*. 1. vyd. Praha: Pasparta, 2013. ISBN 978-80-905576-2-8.

5.1.1.3 Metoda generalizace dovedností

Pro děti s poruchou autistického spektra je obtížným problémem generalizace naučených dovedností a použití naučených dovedností v každodenních činnostech. Např. dítě s poruchou autistického spektra se učí hrát s rodiči na honěnou. V mateřské školce ale dítě nezvládne hrát hru na honěnou s jinými dětmi. Generalizací označujeme využití naučené dovednosti a její použití i na jiném místě s jinými osobami. Využití generalizace dovednosti umožní dítěti přizpůsobit se a využít své dovednosti v určité situaci.⁴⁸

5.1.2 Metody uplatňující pozorování a přehrávání

Mezi metody uplatňující pozorování a přehrávání můžeme zařadit metody učení pozorováním, analogové situace, přehrávání rolí a sociální příběhy.⁴⁹

5.1.2.1 Metoda učení pozorováním

Hlavní zásadou pro metodu učení pozorováním je převedení a sledování předmětů nebo činnosti. Dětem ukazujeme, jak mají nakreslit domeček, jak mají poslat auto, nebo ukazujeme druhy chování. Metoda učení pozorováním je důležitý nástroj pro nácvik sociálních dovedností. Tato metoda je účinná, když je dítě plně motivováno a sleduje. Učení pozorováním nebo také učení sledováním jiných lidí je pro děti s poruchou autistického spektra složité a musí se to naučit. Když dítě natáčíme, můžeme mu pak situaci přehrát a ukázat mu, jak se chová, a za správné chování ho pochválit. Při tomto je využita vizuální zpětná vazba.⁵⁰

5.1.2.2 Metoda analogové situace

Nácvik sociálních dovedností se s dítětem může provádět v uměle vytvořeném prostředí. Umělé vytvořené prostředí nám pomůže připravit a zvládnout nácvik náročnějších interakcí s dítětem. Dítě se setkává s těmito interakcemi v reálném světě. Uměle vytvořená situace přesně napodobuje situaci skutečnou. Např. dítě chceme naučit hrát vybíjenou s jinými dětmi a učíme ho hrát postupně. Pro dítě je ze začátku obtížné

⁴⁸ČADILOVÁ, Věra a Zuzana ŽAMPACHOVÁ. *Rozvoj sociálních dovedností u dětí s autismem: (pro děti předškolního věku a pro děti se sníženými rozumovými schopnostmi)*. 1. vyd. Praha: Pasparta, 2013. ISBN 978-80-905576-2-8.

⁴⁹Tamtéž.

⁵⁰Tamtéž.

hrát ve skupině. Můžeme pro dítě připravit analogickou situaci, kdy hrajeme tuto hru na zahradě ještě s jedním dítětem. Tuto metodu můžeme praktikovat i při začlenění dítěte do většího kolektivu. Nejprve dítě naučíme, jak se začlenit do malé skupiny, a postupem času se může začlenit do velké skupiny.⁵¹

5.1.2.3 Metoda přehrávání rolí

Přehrávání rolí je jedna z dalších metod využívaných pro nácvik sociálních dovedností. V této metodě můžeme natočit dítěti video s určitým typem rolí a ukázat dítěti jak se správně chovat nebo můžeme poukázat i na špatné chování a dítě může chybu opravit. Nebo dítěti můžeme přehrát role pomocí loutek a panenek.⁵²

5.1.2.4 Metoda sociální příběhy

Metodu sociálních příběhů využijeme, když dítě potřebuje vysvětlit sociální chování, které je pro něho nepochopitelné. Při nácviku sociální dovednosti můžeme vytvořit jednoduchý příběh, který dítěti popíše situaci. Příběhy mohou být ve formě fotografií nebo kreseb, které jsou doplněny textem. Sociální příběh může být vytvořen jako komiksový formát. Např. dítěti nakreslíme příchod do školy a co má ve škole dělat, kdy a jak má pozdravit.⁵³

5.1.3 Metoda přirozeného učení

Sociální dovednosti můžeme učit v přirozených situacích, kdy využijeme zájem dítěte o jeden předmět v určité situaci. Např. dítě si hraje s více hračkami. Hračky má okolo sebe. Pozorujeme jeho hru. Když si vezme do ruky míček, tak vyzveme dítě ke společné hře. S dítětem si míček můžeme posílat nebo házet. Tento způsob umožňuje dítěti převzetí vedoucí role při výběru hračky. Takto si můžeme hrát s dítětem a rozvíjet sociální dovednosti v mnoha přirozených situacích. Metoda přirozeného učení umožňuje dítěti nacvičovat si sociální dovednosti v prostředí, kde si hraje a používá

⁵¹ČADILOVÁ, Věra a Zuzana ŽAMPACHOVÁ. *Rozvoj sociálních dovedností u dětí s autismem: (pro děti předškolního věku a pro děti se sníženými rozumovými schopnostmi)*. 1. vyd. Praha: Pasparta, 2013. ISBN 978-80-905576-2-8.

⁵²Tamtéž.

⁵³Tamtéž.

předměty, s nimiž přichází každodenně při hře do styku. Přirozené učení probíhá v prostředí dítěte, kde budou nadále sociální dovednosti využívány.⁵⁴

⁵⁴ČADILOVÁ, Věra a Zuzana ŽAMPACHOVÁ. *Rozvoj sociálních dovedností u dětí s autismem: (pro děti předškolního věku a pro děti se sníženými rozumovými schopnostmi)*. 1. vyd. Praha: Pasparta, 2013. ISBN 978-80-905576-2-8.

6 KOMUNIKAČNÍ DOVEDNOSTI

„Komunikační dovednosti je soubor schopností, které využíváme k jasné a přesné výměně informací, myšlenek, stanovisek, nápadů a pocitů. Pomocí komunikace získáváme informace, které potřebujeme k přežití.“⁵⁵

V dnešní době se komunikace řadí mezi nejobtížnější dovednosti a nabývá na významu. Komunikace nám zprostředkovává úspěch v osobním životě. Komunikace nám pomáhá v tom, že umíme něco sdělit a vyprávět druhému člověku. Ke komunikaci řadíme schopnost naslouchat a porozumět druhé osobě.⁵⁶

Některé děti s poruchou autistického spektra mluví plynule, ale nevšímají si a nereagují na druhé lidi, kteří je poslouchají. Děti mohou působit jako necitliví k emocím posluchače. Jejich projev zní formálně. Děti s poruchou autistického spektra mají problémy porozumět žertu, metafoře a nadsázce, kterou berou doslovně. Může se stát, že děti mluví buď moc nahlas, nebo příliš potichu, nebo neumí odlišit tón řeči či doslova interpretují všechno, co slyší. Děti s poruchou autistického spektra v komunikaci s druhými dětmi selhávají. Neumí určit, kdy mohou rozhovor začít, kdy a jak rozhovor ukončit. Může se stát, že druhou osobu pochopí špatně a nevhodně reagují.⁵⁷

Každé dítě s poruchou autistického spektra komunikuje na různé úrovni. Důležité je znát úroveň komunikační dovednosti dítěte a vědět, jak mu pomoci. Je důležité najít vhodnou motivaci, aby dítě s námi komunikovalo po celý den. Během dne máme mnoho příležitostí vytvořit situace, při nichž dítě může rozvíjet své komunikační dovednosti. Občas se může stát, že propásneme komunikační příležitost tím, že dobře už víme, co dítě chce a uděláme to.⁵⁸

Komunikaci rozdělujeme na:

- verbální komunikaci,
- neverbální komunikaci.⁵⁹

⁵⁵PATRICK, Nancy J. *Rozvíjení sociálních dovedností lidí s poruchami autistického spektra: typy a strategie pro každodenní život*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011, str. 41. ISBN 978-80-7367-867-8.

⁵⁶BĚLOHLÁVKOVÁ, Lucie. *Rozvoj sociálních dovedností: metodika práce u lidí s Aspergerovým syndromem*. 1. vyd. Praha: APLA Praha, 2013. ISBN 978-80-87690-05-5.

⁵⁷Tamtéž.

⁵⁸GRIFFIN, Simone a Dianne SANDLER. *300 her pro děti s autismem: rozvíjení komunikačních a sociálních dovedností*. 1. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0177-9.

⁵⁹BĚLOHLÁVKOVÁ, Lucie. *Rozvoj sociálních dovedností: metodika práce u lidí s Aspergerovým syndromem*. 1. vyd. Praha: APLA Praha, 2013. ISBN 978-80-87690-05-5.

6.1 Verbální komunikace

Verbální komunikace probíhá mezi dvěma a více osobami. Lidé si spolu povídají na téma, které je nějakým způsobem spojuje a baví. Verbální komunikace probíhá tak, že se lidé mezi sebou navzájem nepřerušují, dávají si prostor a navzájem se naslouchají.⁶⁰

Pro Děti s poruchou autistického spektra je důležité se ve verbální komunikaci naučit:

- 1) Střídat se v komunikaci s druhým člověkem a vzájemně si naslouchat.
- 2) Udržovat oční kontakt během komunikace.
- 3) Nemluvit jen o tom, co nás zajímá.
- 4) Mluvit o různých tématech a střídat je.
- 5) Mluvit klidně a pomalu.
- 6) Být slušní a příjemní.
- 7) Nepoužívat vulgarismy.⁶¹

6.2 Neverbální komunikace

Neverbální komunikace probíhá pomocí předávání a přijímání na základě postoje, gest, mimiky a jiných dalších projevů, které řadíme do oblasti neverbální komunikace. Pro děti s poruchou autistického spektra je velice obtížné přijaté informace neverbální komunikace rozpoznat. Je důležité, aby se děti s poruchou autistického spektra v neverbální komunikaci naučily používat a porozumět výrazu tváře a řeči těla druhého člověka a uměly to využít v komunikaci s druhými lidmi.

Při nácviku neverbální komunikace můžeme využít např.: nahraná videa se situacemi a následně chceme od dítěte zpětnou vazbu, úryvky z filmů v různých situacích, fotografie a různé obrázky lidí, pantomimické hry a zrcadlo, u kterého dítě může vyzkoušet imitaci obličeje v různých situacích.⁶²

⁶⁰BĚLOHLÁVKOVÁ, Lucie. *Rozvoj sociálních dovedností: metodika práce u lidí s Aspergerovým syndromem*. 1. vyd. Praha: APLA Praha, 2013. ISBN 978-80-87690-05-5.

⁶¹Tamtéž.

⁶²Tamtéž.

7 SOCIÁLNĚ KOMUNIKAČNÍ DOVEDNOSTI

Pragmatika spojuje sociální a komunikační dovednosti. Všechny jazyky mají své standarty a pravidla. Když mluvčí a posluchač tato pravidla dobře znají a umí používat, je jejich komunikace efektivní.⁶³

„Pragmatika zahrnuje pravidla konverzace a vlastní komunikační proces. Pravidla konverzace obsahují střídání partnerů v hovoru, formální úroveň projevu a schopnost udržet dané téma. Komunikační proces bere na vědomí rychlost řeči, barvu a výšku hlasu, přízvuk, hlasitost, intonaci, kvalitu informací, přímot a otevřenost sdělení.“⁶⁴

Když jsou pravidla komunikace porušována, tak není něco správně. Jedno z pravidel pragmatiky je napravení chybné konverzace. Někdo se může domnívat, že naučit se sociální dovednosti je lehké a snadné, ale tak to není v případě dětí s poruchou autistického spektra. Porucha negativně ovlivňuje děti v osvojení a správném využití sociálních dovedností s použitím jazyka. Je potřeba děti sociálními dovednostem učit. Pokud mají děti správnou motivaci, je možno tyto dovednosti rozvíjet.⁶⁵

7.1 Skupinový nácvik sociálně komunikačních dovedností

Děti s poruchou autistického spektra při skupinovém nácviku sociálně komunikačních dovedností mají možnost učit se a nacvičovat velkou řadu jednoduchých i složitějších dovedností. Skupinové nácviky můžou být poskytovány specializovanými centry ve formě kurzu vedeném odborníkem, který zná problematiku dětí poruch s autistického spektra. Počet dětí na nácviku by neměl být velký, aby každé dítě mělo prostor pro individuální projev a péči. Odborník se musí o dětech pečlivě informovat a vytvořit vždy skupinu dětí, které se k sobě hodí a vzájemně se doplňují. Navrhne kurz podle potřeb dětí. Když se dítě naučí potřebnou dovednost, neumí ji okamžitě použít v každodenních situacích. Dítě ví, co by mělo udělat, ale neovládne udělat první krok nebo nepochopí signály. Je důležité, aby dítě absolvovalo praktická cvičení, která probíhají v reálných podmínkách. Tyto praktická cvičení lze poskytovat jako jednotlivá sezení a potom je analyzovat. Rodiče a ostatní lidi pečující o dítě by měli být obeznámeni, s čím se dítě seznámilo a co se naučilo. Je důležité, aby dítě mělo možnost procvičování dovedností v nových okolnostech. Skupinový nácvik může být výchovný i zábavný.⁶⁶

⁶³PATRICK, Nancy J. *Rozvíjení sociálních dovedností lidí s poruchami autistického spektra: typy a strategie pro každodenní život*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-867-8.

⁶⁴Tamtéž, str. 46.

⁶⁵Tamtéž.

⁶⁶ATTWOOD, Tony. *Aspergerův syndrom: porucha sociálních vztahů a komunikace*. 2. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0193-9.

Osobnostní vlastnosti odborníka, který vede nácviky sociálně komunikačních dovedností:

- 1) Měl by být spolehlivý a zodpovědný.
- 2) Schopnost empatie a emoční vyrovnanost.
- 3) Mít pracovní stabilitu a organizační schopnosti.
- 4) Dodržování profesionality a etiky.
- 5) Umět spolupracovat s ostatními členy týmu a umět přijímat jejich příspěvky.⁶⁷

Zásady nácviku sociálně komunikačních dovedností:

- 1) Vytvoření příjemného prostředí a příjemné atmosféry.
- 2) Vedoucí nácviku by měl být vlídný, trpělivý a umět poskytnout dítěti individuální přístup a přiměřenou komunikaci.
- 3) Umět se do pocitů dítěte vcítit.
- 4) Pozitivně a konkrétně dítě motivovat.
- 5) Zapojovat dítě aktivně do nácviku.
- 6) Příprava nácviku dle schopností dítěte.⁶⁸

⁶⁷MIKOLÁŠ, Přemysl. *Autismus - Aspergerův syndrom: psychologie rozvoje dovedností pro život*. 1.vyd. Ostrava: Montanex, 2014. ISBN 978-80-7225-398-2.

⁶⁸Tamtéž.

8 NÁCVIKY SOCIÁLNĚ KOMUNIKAČNÍCH DOVEDNOSTÍ

Praktická část bakalářské práce se zabývá nácviky sociálně komunikačních dovedností u dětí s poruchou autistického spektra. Pro praktickou část bakalářské práce jsem zvolila kvalitativní výzkum, který probíhal v Centru Terapie Autismu.

8.1 Metody výzkumu

Pro svoji bakalářskou práci jsem si zvolila kvalitativní výzkum. V kvalitativním výzkumu jsem zvolila metodu pozorování, polostrukturovaný rozhovor s maminkami dětí s poruchou autistického spektra a analýzu dokumentů.

8.2 Cíl výzkumu

Cílem mé bakalářské práce je ukázat, jak jsou nácviky sociálně komunikačních dovedností důležité pro děti s poruchou autistického spektra k zapojení do každodenních situací. Hlavním záměrem je zjistit, jestli nácviky efektivně dítěti pomáhají a jak je využívá během dne, když nácviky nemá.

8.3 Místo výzkumu

Kvalitativní výzkum byl proveden v Centru Terapie Autismu. Hlavní pobočka centra se nachází přímo v centru Prahy u Karlova Náměstí. Když člověk k centru přichází tak nemá dobrý dojem, protože je umístěno ve staré zašlé budově, ale uvnitř je člověk příjemně překvapen. Centrum má pronajaté přízemí a v prvním patře jednu místnost a čekárnu. V přízemí se nacházejí tři místnosti. V jedné místnosti je pracovna a pečlivě seřazené pomůcky na terapie. Druhá místnost je docela malá, v této místnosti probíhají individuální nácviky a rozbor videa dítěte s rodičem a vedoucím nácviku. Třetí místnost je velice rozlehlá a zde probíhají nácviky s dětmi. V místnosti je malý stoleček, na kterém je položený notebook, který se využívá při videoscénáři hry. Je zde i gauč pro odpočinek dětí. Děti mohou odpočívat v houpací v síti, která je zavěšená v rohu. Samozřejmě na jedné zdi je vždy připravený režim celého nácviku pro děti. V prvním patře je místnost, která je připravená pro děti, které přijdou na individuální nácvik nebo práci u stolečku. Na tomto patře je i čekárna, která je nově upravená a jsou zde hračky pro děti a sezení pro rodiče.

Na hlavní pobočce pracuje na plný úvazek deset lidí. Tito lidé jsou povětšinou speciální pedagogové, psychologové a mají velkou a dlouholetou praxi s dětmi s poruchou autistického spektra. Každopádně přicházejí i asistentky k dětem, které jsou potřeba při každém nácviku. Asistentky zde nejsou stálé. Jsou to povětšinou vysokoškolské studentky humanitních oborů. Centrum navštěvují i dobrovolníci, kteří jsou hlavně potřeba při natáčení a focení celého nácviku. Do centra přicházejí i studentky, které zde vykonávají svoji praxi.

Další pobočky Centra Terapie Autismu můžeme najít v Havlíčkově Brodě, Lounech a Mníšku pod Brdy. Na těchto pobočkách zatím probíhají individuální nácviky a práce u stolečku s dítětem. Na dalších pobočkách je jeden hlavní odpovědní vedoucí.

Centrum Terapie Autismu nabízí rodičům a jejich dětem různé služby např.: základní diagnostiku dítěte, logopedii, videotrénink pozitivních interakcí, individuální nácviky, nácviky hry a kooperace ve dvojicích, skupinové nácviky sociálně komunikačních dovedností, individuální konzultace s rodiči, sourozenecké skupiny, návštěvy v rodinách, rodičovské skupiny, rodinné terapie, skupiny pro otce, pobytové kurzy a letní pobytové a příměstské tábory.

Centrum Terapie Autismu nabízí služby i pro širokou veřejnost, jako např.: kurzy, přednášky, workshopy a individuální konzultace pro pedagogy, sociální pracovníky a vychovatele.

Centrum Terapie Autismu pracuje s dětmi od patnáctého měsíce až do patnácti let.

8.4 Průběh individuálních nácviků v Centru Terapie Autismu

Na individuální nácvik začínají chodit děti s poruchou autistického spektra, které do centra přišli jako noví, jsou ještě nízkého věku a je u nich zapotřebí velká individuální péče při nácviku. Po domluvě terapeuta a rodičů může dítě začít chodit na skupinové nácviky. Druhým případem, kdy dítě chodí na individuální nácvik je, že si zde upevňuje věci, které se naučilo na skupinovém nácviku.

Individuální nácvik tvoří jeden blok, který je rozdělen na čtyři lekce v délce čtyřicetipět minut. Povětšinou dítě dochází na individuální nácvik jednou týdně a na nácviku může být přítomen rodič nebo zodpovědná osoba pečující o dítě. Rodiče přicházejí s objednávkou toho, co chtějí, aby se dítě naučilo nebo vylepšilo. Když rodiče přesně nevědí, co by se jejich dítě mělo především naučit, tak jim terapeut poradí. Terapeut připraví individuální nácvik podle potřeb a úrovně schopností dítěte. Na konci jednoho bloku má terapeut sezení s rodiči. Terapeut zhodnotí průběh nácviku a poradí rodičům, jak mají s dítětem pracovat doma.

8.5 Průběh skupinových nácviků v Centru Terapie Autismu

Na skupinový nácvik sociálně komunikačních dovedností mohou chodit děti s poruchou autistického spektra, který mají minimální aktivní slovní zásobu. Děti docházejí na nácvik jednou za týden.

Skupinový nácvik tvoří jeden blok, který je rozdělen na čtyři lekce o devadesáti minutách. Devadesát minut lekce je rozděleno na třicet minut a šedesát minut. Prvních třicet minut ze začátku je určeno pro rodiče, dítě a terapeuta na rozbor videí z minulého nácviku. Dalších šedesát minut je už přímo určeno pro nácvik. Na skupinovém nácviku bývají obvykle čtyři děti a to bez přítomnosti rodiče. Každé dítě má svého asistenta a jeden terapeut by měl vést celou lekci. Když už jsou děti větší a šikovnější mohou nácvik vést jen dva terapeuti, z nichž jeden se zvolí za vedoucího dne. Na každém nácviku je navíc dobrovolník nebo asistent, který celý nácvik natáčí a fotí. Videá se dají použít pro pozdější zpětnou vazbu s dítětem a rodičem. Z fotografií se dětem vyrábí prožitkový deník. Po ukončení celého bloku mají rodiče sezení s člověkem, který měl dítě po celou dobu na starost. Je vhodné, aby na sezení přišel asistent i vedoucí. Ten zhodnotí celý průběh nácviku u dítěte. Poradí rodičům, jestli ve skupinovém nácviku pokračovat, nebo raději zvolit nácvik individuální. Podá rodičům praktické informace, jak s dítětem dále nacvičovat doma a v jeho okolí.

Vždy se alespoň dva terapeuti domlouvají na složení skupiny. Na skupině by měli být děti, které se k sobě hodí a vzájemně se podporují. Povětšinou se tyto děti delší dobu znají. Terapeuti by měli předejít konfliktům mezi nimi. Neměli by dát dohromady děti, které si už jednou navzájem ublížily. Vhodnou kombinací by nebyl ani případ, kdy jedno z dětí nadměrně hučí a druhému to vadí, takže by si po celou dobu terapie zacpávalo uši.

Průběh nácviku záleží na složení skupiny, zda se jedná o děti malé nebo už větší, a jaké mají schopnosti a dovednosti.

Při nácvicích figuruje jedna režimová lišta, ke které děti chodí společně a střídají se v odebrání piktoqramů. Každé dítě má své odměny a tyto odměny má u sebe osoba, která je má v průběhu nácviku na starosti. Odměny dostává, aby bylo motivováno. Může ale odměnu dostat i od jiné dospělé osoby v průběhu nácviku.

Nácvik začíná sportovní aktivitou, jako je běhání do kola na písničku a zastavení při vypnutí písničky, nebo hrou na honěnou. Další aktivitou je hra podle předlohy např.: postavení kuličkové dráhy, rakety či různých staveb z lega. Potom mají děti hrát hru podle videoscénáře. Dívají se na videoscénář na notebooku a pak se jim připraví věci ke hře přesně tak, jako to viděly na videu. Děti podle videoscénáře povětšinou staví z lega kostek např.: farmu a se zvířátky, jak se jdou najíst, garáž, do které se zaparkují auta nebo benzínová pumpa, kam se auto jede natankovat a opravit. Další činností je např.: posílání auta, házení míče, krabičková hra, při níž si děti střídají kšiltovku a kdo má kšiltovku, vyhrává krabičku od zápalek s dobrotou, lovení rybiček, větší děti se učí hrát stolní hry nebo něco malého si připravit k jídlu. Na konci celého nácviku probíhá velké

hodnocení. Při něm je každé dítě pochváleno za věci, které zvládlo během nácviku a může si vybrat velkou odměnu. Velká odměna jsou různé hračky, nálepky, přívěsky a obrázky. V průběhu celého nácviku by mělo být dítě aktivně chváleno a motivováno. Hlavně by mělo být aktivně zapojeno do hry a komunikace s jinými dětmi. Děti by se měly během nácviku umět střídat s kamarádem, oslovit ho, podávat věci jemu a ne nikam jinam, dívat se mu do očí a reagovat, když na něj druhé dítě mluví.

9 KAZUISTIKY

Ve své praktické části jsem se zaměřila na kazuistiku tří chlapců s poruchou autistického spektra. Vycházela jsem z rozhovoru s jejich maminkami. Tyto chlapce znám velice dobře z nácviků už více než dva roky a mohla jsem jejich vývoj při nácvicích dlouho pozorovat. Chci u chlapců zachovat anonymitu jejich jmen, proto je ve své bakalářské práci pojmenuji následovně: Lukáš, Kryštof a Vítek.

9.1 Kazuistika č. 1

Lukášovi je jedenáct let. Je vysoký přiměřeně svému věku. Má velice husté tmavé vlasy a modré oči. Na obličeji už se Lukášovi tvoří akné. Lukáš chodí po špičkách a velice rád chodí po celém bytě a přitom poskakuje tam a zase zpět. Když je Lukáš nervózní nebo se nudí, tak hodně třepe s rukama. Doma chodí rád bez ponožek. Nemá rád nadměrně vysoké zvuky. Má problémy s usínáním. Má velice lehký spánek a poměrně často se budí a pak dlouho nemůže usnout. V noci se stěhuje do postele rodičů. Snaží se komunikovat pomocí piktogramů, ale písmenka se mu velice často pletou. Od matky velice často vyžaduje, aby mu vše napsala na papír. Nemá problém s navázáním očního kontaktu a je velice mazlivý. Nejraději však hraje na tabletu nebo si na něm pouští pohádky. Má rád jídlo. Mezi jeho záliby patří mašinky, MHD, letadla, plavání, jízda na koloběžce, rozhledny, sbírání razítek do turistického deníku a cestování.

Rodinná anamnéza

Lukáš se narodil 23. 5. 2004. Lukáš je druhé dítě v rodině. Rodina je úplná. Matka (1971) pracuje na plný úvazek v zemědělství jako dojička. Otec (1966) pracuje na plný úvazek jako zedník. Starší sestra (1993) studuje. Celá rodina je zdravá. Rodinné vztahy jsou velice dobré. Rodina se snaží vzájemně si pomáhat. Rodiče i další rodinní příslušníci se aktivně podílejí na výchově Lukáše.

Osobní anamnéza

V roce 2009 byl Lukášovi v Aple diagnostikován dětský autismus, dle adaptability nízký až středně funkční, dle sociálního chování typ osamělý. K autismu mu byla diagnostikována středně těžká mentální retardace a vývojová porucha řeči smíšeného typu.

Sociální anamnéza

Lukáš má rád spíše větší děti než menší. Je rád, když má všechny své oblíbené osoby u sebe. Ve škole má jednoho velkého kamaráda. S tímto kamarádem se navštěvuje i doma. Děti ve své třídě má velice rád. Těší se na ně. Ve svém okolí moc kamarádů nemá. Mezi jeho kamarády patří známí jeho starší sestry. Na nácviky chodí s jedním kamarádem ze školy, kterého má také rád.

Školní vývoj

Lukáš navštěvoval Mateřskou školu speciální v Příbrami, bez asistenta. Do školky chodil nerad. Chodil do ní jen na dopolední program. Matka chtěla, aby Lukáš chodil do běžné Základní školy s asistentem. Nakonec se rozhodla, že bude pro Lukáše nejlepší, když bude chodit do Základní speciální školy v Příbrami. Teď navštěvuje Základní speciální školu v Příbrami. Ve třídě je šest dětí a mají zde k dispozici asistenta pedagoga. Do školy se Lukáš každý den velice těší.

Lukáš začal navštěvovat Centrum Terapie Autismu v roce 2013. Kromě nácviků využívá i jiné služby. Navštěvuje nácviky hry a kooperace ve dvojicích a v létě jezdí na pobytový tábor.

Matka přihlásila Lukáše na nácviky sociálně komunikačních dovedností hlavně z toho důvodu, aby uměl navazovat lépe oční kontakt, naučil se hře a střídání s kamarádem. Lukáš se naučil čekat. Doufala i v to, že začne více komunikovat a bude se o komunikaci více snažit.

Když Lukáš, začal chodit na nácviky tak neuměl navázat oční kontakt. Neměl potřebu navázat kontakt s kamarády. O hru nejevila zájem. Při hře neuměl čekat ani se střídát.

9.2 Kazuistika č. 2

Vítkovi je šest let. Vítek je velice na svůj věk vysoký a naopak je velmi hubený. Vítek má problémy s jídlem. Jí jen své oblíbené boloňské špagety a pije multivitaminový džus. Nerad ochutnává nové jídlo. Vítek má jemné krátké světlé vlasy a modré oči. Jeho kůže na prstech a okolo uší může někomu přijít naoranžovělá. Hlavně v období zimy. Je to důsledek nadměrného, jednotvárného, stejně barevného jídla. Vítek špatně usíná, ale spí sám. Vítek jezdí po celém bytě na koloběžce. Hodně běhá a poskakuje po bytě. Rád staví věci do řad. Při poskakování a běhání vydává hučivé zvuky nebo dokola opakuje písmenka z abecedy. Vítek má hodně rituálů, které musí v každé místnosti vykonat, než z ní odejde. Nyní všude jezdí na koloběžce, jak doma tak i venku, na zádech má batůžek plný hraček a v ruce má vždy také nějakou hračku. Vítek vyhazuje věci z okna nebo je zahazuje jinam. Vítek rád kouká na pohádky o autech a letadlech a také si rád prohlíží knížky s těmito tématy. Rád hraje na honěnou, jezdí na sněhu na bobech nebo si jen hraje. Hraje si s auty, mašinkami, letadly, kostkami a legem. Komunikuje pomocí piktogramů, které doprovází začátečními písmenky nebo zvuky. Neumí ještě dobře navazovat oční kontakt.

Rodinná anamnéza

Vítek se narodil 6. 7. 2009, jako prvorozený syn. Rodina je úplná. Matka (1977) je doma na mateřské dovolené. Otec (1974) pracuje jako právník na plný úvazek. Mladší

sestra (2013) začíná chodit s Vítkem do školky. Rodina je zdravá. Na výchově Vítky se podílí rodiče i prarodiče.

Osobní anamnéza

Vítkovi byl diagnostikován na konci roku 2011 v Aple dětský autismus a vývojová porucha řeči smíšeného typu. Vítek má alergii na mléko.

Sociální anamnéza

Vítek má rád okolo sebe děti. Rád si s nimi hraje, ale musí mu při hře pomáhat dospělá osoba. Ve školce ani na nácvicích nemá kamaráda, kterého by sám vyhledával. Ve školce více preferuje dospělé osoby, jako jsou učitelé a rodiče, před dětmi. Více ho zajímá mužské pohlaví. Má problém navázat oční kontakt s dětmi i s dospělými. Nejeví zájem o svoji mladší sestru.

Školní vývoj

Vítek má nyní rok odklad a v září už jde do školy. Vítek velice rád navštěvuje Mateřskou školy speciální v Praze, a to dvakrát týdně. Třikrát v týdnu Vítek navštěvuje běžnou Mateřskou školku s doprovodem asistenta. Do Mateřské školy speciální Vítek chodí velice rád. Má tam své oblíbené učitele a i děti. Do běžné Mateřské školky chodí Vítek taky velice rád. Našel si zde učitele, se kterými se rád mazlí. Když něco potřebuje, tak mu pomohou. Nemá ve školce kamaráda, se kterým by si hrál, ale děti mají Vítky rády a pokaždé za ním přijde někdo, kdo s ním venku jezdí na koloběžce, nebo si s ním staví stavět domeček z lega.

Vítek dochází do Centra Terapie Autismu už od roku 2013. Navštěvuje zde individuální nácviky, skupinové nácviky, pobyty pro rodiče a děti s poruchou autistického spektra a letní příměstské tábory.

Matka Vítky chtěla, aby se během nácviků naučil navazovat oční kontakt, umět nechávat své hračky v jiné místnosti a hrát si s jinými hračkami, střídat se při hře s kamarády a nalézt vhodnou motivaci.

Když začal Vítek chodit na nácviky, potřeboval u sebe pořád svoje hračky. Nenavazoval oční kontakt. Hru chtěl hrát, ale neuměl se při ní střídat a čekat. Vítkovou občasnou motivací bylo lechtání, běhání a nošení na zádech.

9.3 Kazuistika č. 3

Kryštofovi je devět let. Kryštof má postavu úměrnou svému věku. Kryštof má tmavé krátké husté vlasy a zelené oči. Kryštof je velice vybíravý v jídle. Nerad jí. Nemá rád vysoké zvuky. Bojí se psů. Při cestě autem mu musí být celá cesta komentována, např.: teď bude červená, budeme muset zastavit a potom odbočíme doprava. Má rád svůj klid. Rád odpočívá a relaxuje ve svém pokoji. Rád plave, hraje na tabletu, dívá se na pohádky a jezdí na koloběžce. Rád hraje na honěnou. Doma běhá a poskakuje. Věci s

oblíbou staví do řad a pak je vyměřuje. Potřebuje přesně dodržovat režim podle předběžného plánu. Nemá rád náhlé změny. Má problémy s usínáním a celkově se spánkem. Hodně často se budí a nemůže usnout. Komunikuje pomocí piktogramů, které doprovází zvuky. Oční kontakt se u Kryštofa zlepšuje.

Rodinná anamnéze

Kryštof se narodil 29. 1. 2007. Rodina je úplná. Matka (1972) je doma. Otec (1969) pracuje v počítačové firmě na plný úvazek. Starší bratr (1969) velice dobře studuje základní školu a úspěšně hraje fotbal. Rodina je zdravá. Celá rodina se úspěšně a rádi podílí na péči a rozvoji Kryštofa.

Osobní anamnéza

Kryštof byl diagnostikován v roce 2010 v Aple. Byl mu diagnostikován dětský autismus, Středně těžká mentální retardace a vývojová porucha řeči smíšeného typu. Kryštof dodržuje bezlepkovou dietu.

Sociální anamnéza

Kryštof má rád děti okolo sebe, ale neumí s nimi navázat kontakt. U dětí mu vadí, jak jsou hlučné. Když se mu nelíbí, že dítě zrovna mluví, zacpe si uši a začne křičet. Má rád své bratráčky, kteří k němu jezdí na návštěvu. Nejraději si s nimi hraje v létě v bazénu. Neumí navázat kontakt se svým starším bratrem.

Školní vývoj

Kryštof navštěvoval Mateřskou školu speciální v Příbrami. Chodil do školky nerad. Ted navštěvuje Základní školu speciální v Příbrami. Do školy chodí raději než do školky. Ve škole si zatím nenašel cestu k paní učitelce a občas má problémy s dětmi ve třídě.

Kryštof chodí do Centra Terapie Autismu od roku 2013. Navštěvuje zde logopedii, skupinový nácvik a občasně i individuální nácvik. Jezdí na pobyty s rodinami a dětmi s poruchou autistického spektra. Se svým bratrem jezdí společně i na letní pobytový tábor. Jeho starší bratr dochází na sourozenecké skupiny.

Kryštofova matka chtěla, aby se Kryštofovi našla vhodná motivace. Přála si, aby se naučil navazovat oční kontakt a chtěl navazovat kontakty se svými vrstevníky. Chtěla, aby Kryštof se naučil při hře čekat a střídat se.

Když začal Kryštof chodit na nácviky, byl velice hlučný a zacpával si uši. Neměl svoje odměny. Neuměl čekat. Neuměl se soustředit a pobíhal po místnosti. Ostatní děti v místnosti ho nezajímaly.

10 ROZHOVORY S MAMINKAMI DĚTÍ S PORUCHOU AUTISTICKÉHO SPEKTRA

Rozhovor jsem uskutečnila s maminkou Lukáše, maminkou Vítka a maminkou Kryštofa. Rozhovory probíhaly vždy v příjemném prostředí a dobré náladě. Rozhovor byl vždy veden formou polostrukturovaného rozhovoru.

10.1 Rozhovor s maminkou Lukáše

Maminka s rozhovorem k bakalářské práci souhlasila. Sešly jsme se jedno dopoledne v příjemné kavárně, když byl Lukáš ve škole. S maminkou Lukáše se znám už delší dobu, tak jsem se na rozhovor s ní velice těšila. Maminka Lukáše byla příjemně naladěna na rozhovor a těšila se na něj. Velice vstřícně a otevřeně odpovídala na moje otázky. Ukázala mi prožitkové deníky z tábora a nácviků. Dokonce mi přinesla videa a fotky, kde je Lukáš se svým bratrancem, nebo se svými kamarády. Lukáš je šťastný hlavně na fotkách se svým nejlepším kamarádem Markem. Maminka Lukáše s sebou na rozhovor přinesla veškeré dokumenty o Lukášovi z odborných vyšetření. Byla jsem jí velmi vděčná za rozhovor a také za to, že byla ke mně takto sdílná a ukázala mi Lukášovy dokumenty z vyšetření, videa, fotografie a prožitkové deníky.

Otázka č. 1 Jak dlouho Lukáš navštěvuje skupinové nácviky sociálně komunikačních dovedností?

Odpověď: Lukáš chodí na nácviky od roku 2013.

Otázka č. 2 Jak často Lukáš na skupinové nácviky sociálně komunikačních dovedností dochází?

Odpověď: Povětšinou má blok nácviků na jaře a pak na podzim.

Otázka č. 3 Do jak početně velké skupiny je Lukáš zařazen?

Odpověď: Povětšinou je ve skupině čtyř dětí, ale občas je to skupina jen tří dětí.

Otázka č. 4 Byla jste vždy se sestavením skupiny pro Lukáše spokojena?

Odpověď: Byla jsem vždy spokojená.

Otázka č. 5 Dochází nebo docházel Lukáš na individuální nácvik?

Odpověď: Nedochozí, ani dříve nedocházel.

Otázka č. 6 Jak zvládal Lukáš hru před nácviky a jak zvládá hru nyní?

Odpověď: Dříve nechtěl hrát hru. Nechápal hru. Nerozuměl hře. Hra mu přišla zbytečná a nudná. Nebavila ho. Nyní hru zvládne. Dalo by se říct, že ho hra baví. Zvládne hru stolní, ale třeba si i venku házet si s míčem s více dětmi.

Otázka č. 7 Jak Lukáš zvládl čekat, než přijde na řadu při hře, dříve a jak zvládá čekat nyní po absolvování nácviků?

Odpověď: Pro Lukáše bylo čekání velice dříve náročné. Nyní čekání zvládá s pomocí vysvětlení, kdy přijde na řadu. Je na něm při čekání vidět nervozita a třepe si s rukama. Když není motivován, neudrží se na místě a poskakuje.

Otázka č. 8 Jak zvládal Lukáš střídání o hračku dříve a jak zvládá střídání o hračku nyní?

Odpověď: Lukáš se střídáním hračky neměl problém. Problém byl spíš v tom, když k němu přišlo některé z dětí, vzalo mu hračku a Lukášovi to nevadilo. Nebo když Lukáš přišel a hračku dítěti vytrhl z ruky a nevadilo mu to. Dnes si Lukáš hračku nenechá jen tak vzít. Dítě se ho musí na hračku zeptat a pak ji půjčí. Lukáš ví, že když i on chce hračku, musí se zeptat.

Otázka č. 9 Jak zvládal Lukáš navazovat oční kontakt dříve a jak navazuje oční kontakt nyní?

Odpověď: Dříve navazoval oční kontakt ale málo. Navázání očního kontaktu nebylo pro Lukáše důležité. Teď navazuje oční kontakt velice dobře. Umí ho velice dobře použít, když si chce něco domluvit.

Otázka č. 10 Měl Lukáš kamarády před nácvičky?

Odpověď: Neměl.

Otázka č. 11 Našel si Lukáš po absolvování nácviček kamarády?

Odpověď: Lukáš díky nácvičkám pochopil, že potřeba kamarádství je důležitá. Více se svým vrstevníkům otevřel a snaží se s nimi navazovat kontakt. Ve škole si našel velice dobrého kamaráda Marka, se kterým se navštěvují i doma.

Otázka č. 12 Jak je zařazen Lukáš ve svém školním kolektivu?

Odpověď: Ve škole je brán za otevřeného, zlobivého a usměvavého chlapce. Mají ho rádi jak učitelé, tak i děti ze třídy i z ostatních tříd. Lukáš se aktivně účastní i různých akcí ve škole.

Otázka č. 13 Daří se Lukášovi uplatňovat zkušenosti z nácviček v jeho běžném životě?

Odpověď: Myslím si, že ano, ale potřebuje při nich pomoc dospělého člověka. Kde pomoc nepotřebuje, je kamarádství s Markem.

Otázka č. 14 Bude Lukáš nadále docházet na skupinové nácvičky?

Odpověď: Ano, určitě bude.

Otázka č. 15 Jak jste spokojená se službami v Centru Terapie Autismu?

Odpověď: Jsem velice spokojená.

10.2 Rozhovor s maminkou Vítka

Rozhovor probíhal přímo doma u maminky Vítka. Občasně Vítka doprovázím z nácviček nebo jiných terapií domů. Při jedné návštěvě jsem maminku požádala, jestli by chtěla se mnou udělat rozhovor, a ona souhlasila. Při rozhovoru byl přítomen Vítek, který si hrál, ale občas také pobíhal a vyžadoval maminčinu pozornost. Tak jsme se

museli v průběhu rozhovoru občas přestěhovat do jiné místnosti za Vítkem. Přítomna byla i Vítkova mladší sestra. Maminka odpovídala otevřeně na mé otázky. Ukázala mi prožitkové deníky Víti ze školky, nácviků a z příměstského tábora. Byly to deníky starší a i nové. Byla jsem velice ráda, že jsem mohla do prožitkových deníků nahlédnout. Maminka Vítku mi při návštěvě nechala přečíst dokumenty Vítku z odborných vyšetření. Jsem moc ráda, že maminka s rozhovorem souhlasila.

Otázka č. 1 Jak dlouho Vítek navštěvuje skupinové nácviky sociálně komunikačních dovedností?

Odpověď: Na nácviky chodí už od roku 2013.

Otázka č. 2 Jak často Vítek na skupinové nácviky sociálně komunikačních dovedností dochází?

Odpověď: Na nácviky dochází velice často a pravidelně.

Otázka č. 3 Do jak početné skupiny je Vítek zařazen?

Odpověď: Teď je ve skupině čtyř dětí.

Otázka č. 4 Byla jste vždy se sestavením skupiny pro Vítku spokojena?

Odpověď: Jendou jsem výhrady ke skupině měla, ale jinak jsem spokojena.

Otázka č. 5 Dochází nebo docházel Vítek na individuální nácvik?

Odpověď: Docházel dříve a nyní na něj taky chodí.

Otázka č. 6 Jak zvládal Vítek hru před nácviky a jak zvládá hru nyní?

Odpověď: Vítku hra zajímala i dříve. Neuměl se při hře střídat a čekat. Vítku baví hrát si o samotě, ale i s kamarády. Při všech hrách potřebuje asistenci dospělé osoby.

Otázka č. 7 Jak Vítek zvládl čekat, než přijde na řadu při hře, dříve a jak zvládá čekat nyní po absolvování nácviků?

Odpověď: Čekání bylo pro Vítku velice obtížné. Hlavně u něj chyběla motivace. Teď je velice dobře motivován a zvládá při hře s kamarádem čekat. Vítku je potřeba motivovat a popisovat situaci, nebo mu počítat na prstech, jak dlouho ještě bude čekat. Umí po nácvicích dobře napodobovat děti při hře.

Otázka č. 8 Jak zvládal Vítek střídání o hračku dříve a jak zvládá střídání o hračku nyní?

Odpověď: Vítek nezvládal půjčení hračky. Nechtěl nikomu nic půjčovat. Křičel, když chtěl od někoho hračku, a nakonec mu ji sebral. Teď velice dobře ví, že se hračky půjčují. Zvládne půjčit ve školce koloběžku s tím, že kamarád ji má půjčenou a pak ji zase vrátí. Při všem potřebuje Vítek pomoc dospělé osoby.

Otázka č. 9 Jak zvládal Vítek navazovat oční kontakt dříve a jak navazuje oční kontakt nyní?

Odpověď: Vítek měl oční kontakt velice špatný. Oční kontakt se mu zlepšuje, ale pořád nemá potřebu jej navazovat. Pro navázání očního kontaktu potřebuje pomoc druhé osoby.

Otázka č. 10 Měl Vítek kamarády před nácviky?

Odpověď: Měl kamarády okolo sebe, ale nenavazoval s nimi kontakt.

Otázka č. 11 Našel si Vítek po absolvování nácviků kamarády?

Odpověď: Vítek má nejraději svoje bratrance. Děti okolo sebe má rád, ale pořád s nimi neumí navázat kontakt. Raději kontakt naváže s dospělým. Vítka umí své kamarády velice dobře napodobovat. Má pořád problém navázat kontakt se svojí sestrou.

Otázka č. 12 Jak je zařazen Vítek ve svém školním kolektivu?

Odpověď: Vítka ve speciální školce mají velice rádi jak učitelé, tak i děti. V běžné školce si Vítka velice oblíbili. Rád ji navštěvuje. Ve školce k němu mají dobrý vztah učitelé i děti. Školku zvládá s doprovodem asistenta. Ve školce se účastní i různých akcí mimo školku.

Otázka č. 13 Daří se Vítkovi uplatňovat zkušenosti z nácviků v jeho běžném životě?

Odpověď: Myslím si, že naučené zkušeností se daří Vítkovi uplatnit, ale potřebuje pomoc asistenta nebo jiné dospělé osoby.

Otázka č. 14 Bude Vítek nadále docházet na skupinové nácviky?

Odpověď: Ano.

Otázka č. 15 Jak jste spokojená se službami v Centru Terapie Autismu?

Odpověď: Jsem spokojená.

10.3 Rozhovor s maminkou Kryštofa

Kryštofovu maminku jsem požádala o rozhovor a ona souhlasila. Naše schůzka proběhla v příjemné kavárně. Maminka byla v dobré náladě. Rozhovor probíhal v příjemné atmosféře. Maminka měla s sebou notebook, na kterém mi ukázala fotky Kryštofa z dřívějšího a dneška. Maminka přinesla na náš rozhovor i dokumenty Kryštofa z odborných vyšetření k prostudování. Za rozhovor s maminkou jsem byla velice ráda. Maminka při rozhovoru odpovídala velice otevřeně. Byla jsem velice potěšena, že maminka s sebou přinesla notebook s fotkami.

Otázka č. 1 Jak dlouho Kryštof navštěvuje skupinové nácviky sociálně komunikačních dovedností?

Odpověď: Kryštof dochází na nácviky od roku 2013.

Otázka č. 2 Jak často Lukáš na skupinové nácviky sociálně komunikačních dovedností dochází?

Odpověď: Snažím se, aby na nácviky docházel Kryštof pravidelně.

Otázka č. 3 Do jak početné skupiny je Kryštof zařazen?

Odpověď: Vždy je zařazen do skupiny čtyř dětí

Otázka č. 4 Byla jste vždy se sestavením skupiny pro Kryštofa spokojena?

Odpověď: Jsem vždy spokojená se sestavením skupiny.

Otázka č. 5 Dochází nebo docházel Kryštof na individuální nácvik?

Odpověď: Teď Krýša nedochází, ale dříve na individuální nácvik docházel.

Otázka č. 6 Jak zvládal Kryštof hru před nácviky a jak zvládá hru nyní?

Odpověď: Krýšu hra dříve nebavila. Nezajímala ho. Nyní při velké motivaci a za pomoci asistenta hru zvládne, ale i tak ho hra nebaví. Při hře je velice nervózní.

Otázka č. 7 Jak Kryštof zvládl čekat, než přijde na řadu při hře, dříve a jak zvládá čekat nyní po absolvování nácviků?

Odpověď: Kryštof nezvládl čekat. Bylo to pro něj náročné. Teď čekání zvládá, ale musí být velice hodně odměňován a situace se mu musí popisovat. I přesto je nervózní. Občas se stane, že začne křičet.

Otázka č. 8 Jak zvládal Kryštof střídání o hračku dříve a jak zvládá střídání o hračku nyní?

Odpověď: Dříve i teď nerad půjčuje hračku. Je to pro něj velice náročná situace.

Otázka č. 9 Jak zvládal Kryštof navazovat oční kontakt dříve a jak navazuje oční kontakt nyní?

Odpověď: Oční kontakt Krýša navazovat neuměl a ani nechtěl. Nyní se oční kontakt snaží navazovat.

Otázka č. 10 Měl Kryštof kamarády před nácviky?

Odpověď: Bohužel neměl. Jen své bratrátky. A svého bratra, ale s ním neumí vycházet.

Otázka č. 11 Našel si Kryštof po absolvování nácviků kamarády?

Odpověď: Kamarády si nenašel, ale po tolika letech se snaží navázat kontakt se svým bratrem. Když jeho bratr mluví, tak Krýša už nekřičí a nezacpává si uši. Se svými bratrátky si nejraději pořád hraje v bazénu.

Otázka č. 12 Jak je zařazen Kryštof ve svém školním kolektivu?

Odpověď: Ve škole si nenašel ještě cestu k paní učitelce ani ke svým spolužákům.

Otázka č. 13 Daří se Kryštofovi uplatňovat zkušenosti z nácviků v jeho běžném životě?

Odpověď: No, moc se mu to nedaří. Hlavně u všeho potřebuje pomoc dospělého člověka.

Otázka č. 14 Bude Kryštof nadále docházet na skupinové nácviky?

Odpověď: Krýša bude chodit dále.

Otázka č. 15 Jak jste spokojená se službami v Centru Terapie Autismu?

Odpověď: Se službami jsem velice spokojená.

11 VYHODNOCENÍ KAZUISTIKY A ROZHovorŮ

Vyhodnocení kazuistik dětí s poruchou autistického spektra, které dochází na nácviky sociálně komunikačních dovedností do Centra Terapie Autismu, a rozhovorů jejich maminek bylo pro mě zajímavé a poučné.

11.1 Vyhodnocení kazuistiky Lukáše a rozhovoru maminky Lukáše

V kazuistice Lukáše jsem popsala celkový vývoj Lukáše. Lukáše znám velice dobře z nácviků a některé věci, které jsem nevěděla, mi řekla jeho maminka. Na začátku Lukášovy kazuistiky je popsáno, jak se chová a vypadá nyní. Potom jsem se popsala Lukášovu rodinou, osobní, sociální anamnézu a školní vývoj. Na konci kazuistiky je popsán Lukáš v době, kdy začínal chodit do Centra Terapie Autismu na nácviky. Byla jsem přítomna u začátečních nácviků Lukáše a pak i v průběhu dalších nácviků.

Z rozhovoru s maminkou Lukáše vyplývá, že se Lukáš pomocí zkušeností z nácviků zlepšil. Lépe umí navazovat oční kontakt. Naučil se hře. Pro maminku je největší úspěch, že si Lukáš našel kamaráda, se kterým si rád tráví volný čas. Pro maminku je také důležité, že chce navázat kontakt se svými vrstevníky. Maminka Lukáše je s nácviky sociálně komunikačních dovedností i celkově se službami v Centru Terapie Autismu velice spokojená.

Přestože Lukáš nedochází na nácviky pravidelně, tak by se dalo říct, že udělal velký pokrok. U Lukáše byla nastavena vhodná motivace. Rodina se snaží Lukáše velice dobře odměňovat jak sladkou odměnou, tak i odměnou výletu. Rodina doma velice dobře pracuje na tom, aby se dále Lukáš rozvíjel. Rodiče během nácviků dobře spolupracují s terapeuty. Snaží se jejich rady využít i doma. Pro rodinu jsou nácviky finančně náročné, proto Lukáš chodí jen občasně. Rodiče se snaží každoročně poslat Lukáše na pobytový tábor, kde během pobytu probíhají nácviky.

Lukáš se teď na nácvicích snaží navazovat oční kontakt, ale když nechce, tak oční kontakt nenaváže. Snaží se komunikovat. Chce kamarádům sdělit nové zážitky, nebo co ho čeká a na co se těší. To je veliký úspěch. Lukášovi musí při komunikaci pomáhat asistent, protože se Lukášovi velice pletou písmenka, nebo si myslí, že něco řekl, ale přitom to neřekl. Velice dobře umí hrát hry. Myslím si, že ho docela baví. Umí se velice dobře střídat, ale občas má problém s čekáním. Při nácviku má Lukáš vše popisováno od asistenta.

Myslím si, že Lukášovi nácviky pomohli v jeho životě. Hlavně si našel kamaráda, na kterého se těší. Návštěva nácviků je pro něj radostná. Velice se vždy na nácviky těší. Pro Lukáše je i nadále důležité, aby na nácviky chodil z důvodu rozvoje komunikace s kamarádem a schopnosti navázat s ním oční kontakt. Lukáš má velkou podporu ve své rodině. Rodina mu ochotně pomáhá. Lukáš zatím potřebuje dohled a asistenci dospělé

osoby při využití naučených zkušeností z nácviků sociálně komunikačních dovedností v průběhu dne. Lukáš naučené sociálně komunikační schopnosti využívá např.: ve škole a s kamarády. Maminka vždy ve škole informuje asistenta i učitele, jak s ním pracují doma, na nácviku a jak by s ním dále mohli pracovat ve škole. Lukáš má celodenní asistenci. Není schopen být sám. Některé úkony zvládne sám, ale musí být pořád pod dohledem dospělé osoby. Lukáš bude nadále docházet na skupinové nácviky sociálně komunikačních dovedností.

11.2 Vyhodnocení kazuistiky Vítka a rozhovoru maminky Vítka

V kazuistice jsem popsala celkový vývoj Vítka. Na začátku kazuistiky jsem popsala, jak u něho nyní probíhá jeho vývoj. Vítka znám velice dobře jak z nácviků, tak i z jeho rodinného prostředí. Potom jsem v kazuistice popsala Vítkovu rodinnou, osobní, sociální anamnézu a školní vývoj. V poslední části kazuistiky je Vítek popsán v době, kdy začal chodit na nácviky. Vítka si ze začátku nácviku pomatují velice dobře. Byla jsem přítomna při jeho začátečních nácvicích a i při dalších nácvicích.

Z rozhovoru maminky Vítka vyplývá, že si z nácviků odnáší zkušenosti, ale neumí je využít sám a potřebuje asistenci dospělého člověka. Pro maminku Vítka je velice přínosné, že se Vítek naučil střídat s kamarády o hračky. Pro maminku je velkým pokrokem také to, že Vítek umí své hračky zanechat v jiné místnosti a začne si hrát s kamarády a jinými hračkami. Své hračky umí svým kamarádům taky půjčit. Dalším velkým pokrokem u Vítka je, že se terapeutům podařila najít velice dobrá motivace. V průběhu nácviků bylo velmi těžké u Vítka uplatňovat odměnu např.: lechtání. Někdy ale Vítek touto odměnou nechtěl být motivován. Teď je motivován lipem a křupavými medvídky. Maminka je se službami v Centru Terapie Autismu spokojená. S nácviky sociálně komunikačních dovedností je taky spokojená, jen jednou měla výtku ke složení skupiny.

Rodina dobře spolupracuje s Centrem Terapie Autismu. Rodina se snaží podle všech rad terapeutů pracovat. Občas ale matka na nějaké věci rezignuje a to se pak na nácvicích i mimo nácvik velice projeví. To, co se Vítek naučil, už neumí, naopak začíná zlobit. Vítek velice často a pravidelně dochází na nácvik jak skupinový, tak i individuální. Účastnil se i příměstských táborů, kde vždy probíhaly nácviky sociálně komunikačních dovedností.

Vítek má v průběhu nácviku problém navazovat oční kontakt. Potřebuje při navázání očního kontaktu velkou podporu okolí. Vítek nechce s kamarády kontakt navazovat, ale umí je velice dobře napodobovat. Vítek je v poslední době velmi v průběhu nácviků nesoustředěný. Hra jde Vítkovi velice dobře. Hry podle scénáře umí hrát bez chyby. Nemá problém se střídat ani čekat. Vítek potřebuje mít v průběhu nácviku pevnou strukturu činností, tak jak jdou za sebou. Vítek potřebuje, aby mu po celou dobu byla situace v průběhu nácviku popisována.

U Vítka je poznat, že mu nácviky velice pomáhají. Hlavně když na nácviky doma naváže i rodina a pracuje s ním. Vítek zatím potřebuje osobního asistenta nebo dospělého člověka celý den u sebe. Naučené zkušenosti z nácviků sociálně komunikačních dovedností využívá v průběhu dne, ale za pomoci asistenta např.: ve školce, na hřišti a doma při hře se sestrou. Maminka informuje osobní asistentku, jak by, s Vítkem měla pracovat. Myslím si, že docházení na další nácviky Vítkovi pomůže v navázání kontaktu s kamarády a se svojí mladší sestrou. Vítek bude nadále pravidelně docházet na individuální a skupinové nácviky sociálně komunikačních dovedností.

11.3 Vyhodnocení kazuistiky Kryštofa a rozhovoru maminky Kryštofa

V kazuistice jsem popsala celkový vývoj Kryštofa. Na začátku je popsán Kryštof takový, jaký je teď. Potom je popsána Kryštofova rodinná, osobní, sociální anamnéza a školní vývoj. Na konci kazuistiky je popsán Kryštof takový, jaký byl na začátku nácviků sociálně komunikačních dovedností. Kryštofa znám od jeho prvních nácviků sociálně komunikačních dovedností.

Z rozhovoru s maminkou Kryštofa vyplývá, že Kryštof velké pokroky neudělal. Pro maminku Kryštofa je hlavním pokrokem to, že se naučil navázat kontakt a začíná přijímat svého staršího bratra. Kryštof je nyní dobře motivován. Jeho hlavní odměnou jsou sladkosti, které dříve neměl rád. Maminka je ale ráda za každý malý pokrok. Naději na zlepšení Kryštofových sociálně komunikačních dovedností vkládá matka do nácviků sociálně skupinových dovedností a každodenní práce s Kryštofem.

Kryštof dochází na skupinové nácviky velice pravidelně. Na individuální nácviky chodí jen občasně. Účastní se pobytových táborů, kde probíhají nácviky sociálně komunikačních dovedností. Rodina dobře spolupracuje s terapeuti z Centra Terapie Autismu a snaží se vše cvičit a provádět i doma. Špatná spolupráce je ale ve škole, kde neprobíhá spolupráce mezi rodiči Kryštofa, učitelkou a asistentem pedagoga. Spolupráce neprobíhá ze strany učitelky. Je velice škoda, že spolupráce školy a rodičů nefunguje. Kryštof pak nemůže plně využívat naučené dovednosti z nácviků sociálně komunikačních dovedností ve škole. Maminka je velice spokojená s nácviky sociálně komunikačními dovednostmi a i s ostatními službami.

Kryštof nyní v průběhu nácviku hru zvládá, ale je na něm vidět, že ho hra nezajímá. Během hry zvládá lépe čekat. Zatím nezvládá střídání o hračku během hry. Oční kontakt se snaží navazovat a už si začíná všimnout dětí okolo sebe. Snaží se na ně reagovat. Už nepobíhá po místnosti, ale když je nervózní nebo je situace pro něj velice náročná, tak je nadměrně hlučný. Průběh nácviků musí mít Kryštof celý popisovaný od asistenta.

Myslím si, že u Kryštofa se vše ještě vyvíjí a pokroky jsou u něho malé. Kryštof naučené sociálně komunikační dovednosti využívá hlavně v rodinném prostředí se svým bratrem a někdy se svými bratránky. Kryštof potřebuje celodenní asistenci a tu mu poskytuje maminka nebo tatínek. Myslím si, že docházením Kryštofa na další nácviky

by se mohlo zlepšit střídání o hračku a pochopení hry. Je také důležité, aby se Kryštof na nácvicích naučil navazovat kontakt s kamarády. Je velice dobře, že s ním chce pracovat celá rodina a pomáhá mu s rozvojem sociálně komunikačních dovedností. Kryštof bude, docházet nadále na skupinové nácviky sociálně komunikačních dovedností.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci se zabývám tématem Náviky sociálně komunikačních dovedností u dětí s poruchou autistického spektra.

Cílem mé bakalářské práce je ukázat, jak jsou náviky sociálně komunikačních dovedností důležité pro děti s poruchou autistického spektra k zapojení do každodenních situací.

Teoretická část se zabývá diagnostickou triádou poruch autistického spektra, poruchami autistického spektra, vývojem dítěte s poruchou autistického spektra, motivací dětí s poruchou autistického spektra, sociálními dovednostmi, komunikačními dovednostmi a sociálně komunikačními dovednostmi. V teoretické části se můžeme dozvědět, jak je pro děti s poruchou autistického spektra důležité naučit se sociálně komunikačním dovednostem, aby se u nich předešlo stresu, úzkostem a vzniku psychických poruch. Pro napsání teoretické části bakalářské práce jsem prostudovala mnoho odborné literatury.

V praktické části jsem použila kvalitativní výzkum. Kvalitativní výzkum byl proveden metodami pozorování, rozhovoru a analýzy dokumentu. V praktické části jsou rozepsány tři kazuistiky chlapců s poruchou autistického spektra. Na konci praktické části je vyhodnocení kazuistiky každého chlapce a rozhovoru s jeho maminkou. Pro napsání praktické části jsem aktivně chodila na náviky sociálně komunikačních dovedností těchto třech chlapců, abych mohla zaznamenat každý jejich pokrok. Nadále jsem prostudovala odborné dokumenty a udělala rozhovory s maminkami těchto tří chlapců.

Vyhodnocením kazuistik chlapců s poruchou autistického spektra a rozhovorů jejich maminek jsem došla k závěru, že každé dítě s poruchou autistického spektra má svoji osobnost a jiný vývoj. Žádné z dětí s poruchou autistického spektra nemá stejný vývoj ani stejné specifické znaky. Děti si mohou být v něčem podobné, např.: ve špatném navazování očního kontaktu. U dětí s poruchou autistického spektra je potřeba je odměňovat každý malý pokrok. Každému dítěti s poruchou autistického spektra náviky sociálně komunikačních dovedností pomáhají. U některých dětí pomohou náviky sociálně komunikačních dovednostech udělat velký pokrok v jeho dovednostech. U jiných je pokrok v sociálně komunikačních dovednostech malý a pomalý. Každé dítě s poruchou autistického spektra udělá pokrok v jedné dovednosti a pak postupně zvládne další dovednosti. Všechny děti s poruchou autistického spektra umí naučené dovednosti využít v každodenních situacích za pomoci asistenta nebo dospělé osoby. Děti s poruchou autistického spektra využívají naučené dovednosti z náviků sociálně komunikačních dovedností během dne ve školce, škole, na hřišti s jinými dětmi a v rodinném prostředí. Pro všechny děti s poruchou autistického spektra je důležité, že mají podporu od celé rodiny. Rodina se snaží dítěti pomáhat a podporovat jeho naučené sociálně komunikační dovednosti v jeho každodenních činnostech. Rodiny se snaží své

děti s poruchou autistického spektra velice dobře odměňovat a motivovat je pro další činnost.

Vyhodnocením rozhovorů vyšlo najevo, že všechny rodiny jsou s nácviky v Centru Terapie Autismu spokojeny a budou v nich nadále pokračovat.

Vyhodnocením kazuistik třech chlapců s poruchou autistického spektra a rozhovorů maminek těchto třech chlapců jsem došla k závěru, že nácviky sociálně komunikačních dovedností dětem s poruchou autistického spektra velice pomáhají k zapojení do jejich každodenních činností. Děti s poruchou autistického spektra potřebují mít vhodnou motivaci i rodinu, která jim i mimo Centrum Terapie Autismu pomáhá v tréninku sociálně komunikačních dovedností.

Jsem moc ráda, že se mnou všichni velice ochotně spolupracovali v průběhu nácviků sociálně komunikačních dovedností v Centru Terapie Autismu. Každý nácvik byl a je pro mě jedinečný. Děti se chovají pokaždé jinak a mají jiné hry. Rozhovory s maminkami byly pro mě velice přínosné. Dozvěděla jsem se o chlapcích, jak se projevují ve svém prostředí mimo Centrum Terapie Autismu.

Domnívám se, že je velice důležité, aby u dětí s poruchou autistického spektra byly nácviky sociálně komunikačních dovedností rozvíjeny. Je potřeba, aby děti jak docházely na nácviky do různých center, tak aby pak sociálně komunikační dovednosti rozvíjely v domácím prostředí za pomoci rodiny a ve školním prostředí za pomoci asistenta. Každé dítě s poruchou autistického spektra potřebuje hlavně vhodnou motivaci a rodinu, která ho podporuje a pomáhá mu učení se sociálně komunikačním dovednostem.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

- ATTWOOD, Tony. *Aspergerův syndrom: porucha sociálních vztahů a komunikace*. 2. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0193-9.
- BAZALOVÁ, Barbora. *Dítě s mentálním postižením a podpora jeho vývoje*. 1. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0693-4.
- BEYER, Jannik a Lone GAMMELTOFT. *Autismus a hra: příprava herních aktivit pro děti s autismem*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-157-3.
- BĚLOHLÁVKOVÁ, Lucie. *Rozvoj sociálních dovedností: metodika práce u lidí s Aspergerovým syndromem*. 1. vyd. Praha: APLA Praha, 2013. ISBN 978-80-87690-05-5.
- ČADILOVÁ, Věra, Hynek JŮN a Kateřina THOROVÁ. *Agrese u lidí s mentální retardací a s autismem*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-319-2.
- ČADILOVÁ, Věra a Zuzana ŽAMPACHOVÁ. *Rozvoj sociálních dovedností u dětí s autismem: (pro děti předškolního věku a pro děti se sníženými rozumovými schopnostmi)*. 1. vyd. Praha: Pasparta, 2013. ISBN 978-80-905576-2-8.
- ČERNÁ, Marie. *Česká psychopedie: speciální pedagogika osob s mentálním postižením*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1565-3.
- GRIFFIN, Simone a Dianne SANDLER. *300 her pro děti s autismem: rozvíjení komunikačních a sociálních dovedností*. 1. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0177-9.
- MIKOLÁŠ, Přemysl. *Autismus - Aspergerův syndrom: psychologie rozvoje dovedností pro život*. 1.vyd. Ostrava: Montanex, 2014. ISBN 978-80-7225-398-2.
- PATRICK, Nancy J. *Rozvíjení sociálních dovedností lidí s poruchami autistického spektra: typy a strategie pro každodenní život*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-867-8.
- RICHMAN, Shira. *Výchova dětí s autismem: aplikovaná behaviorální analýza*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-424-3.
- THOROVÁ, Kateřina. *Poruchy autistického spektra: dětský autismus, atypický autismus, Aspergerův syndrom, dezintegrační porucha*. 2. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0215-8.
- THOROVÁ, Kateřina. *Poruchy autistického spektra: včasná diagnóza branou k účinné pomoci: [informační příručka]*. 2. vyd. Praha: APLA, 2008. ISBN 978-80-254-6339-0.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Renata Capová

Obor: Speciální pedagogika - vychovatelství

Forma studia: prezenční studium

Název práce: Návčky sociálně komunikačních dovedností u dětí s poruchou autistického spektra

Rok: 2016

Počet stran textu bez příloh: 41

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 13

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 0

Vedoucí práce: PhDr. Josef Novotný CSc.